

ХЭВЛЭЛИЙН ЭРХ ЧӨЛӨӨНИЙ ТАЙЛАН

2024

2025.05.03

ХЭВЛЭЛИЙН ЭРХ ЧӨЛӨӨНИЙ ТАЙЛАН - 2024

Бэлтгэсэн:

Б.Пүрэвсүрэн

Л.Галбаатар

Хянан тохиолдуулсан

Б.Онон

Тус тайланг Нээлттэй Нийгмийн Форум болон Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг дэмжин хамгаалах олон улсын сүлжээний дэмжлэгтэйгээр бэлтгэв.

Товчилсон үгсийн жагсаалт.....	3
ӨМНӨТГӨЛ.....	4
НЭГ. ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН	5
1.1. Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөний баталгаа	5
1.2. Хэвлэлийн эрх чөлөө ба сэтгүүл зүйн мэргэжлийн үйл ажиллагаа	7
1.3. Сэтгүүлчийн нууц эх сурвалж.....	10
1.4. Мэдээллийн эрх чөлөө ба хязгаарлалт.....	13
1.5. Сонгууль ба хэвлэл мэдээлэл.....	14
1.6. Нэр төр гутаахтай холбоотой зохицуулалт.....	18
1.7. Агуулгын хязгаарлалт.....	22
1.8. Бусад зохицуулалт.....	23
ХОЁР. СЭТГҮҮЛЧ, ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ЭСРЭГ ИРГЭНИЙ БОЛОН ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ	26
2.1. Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийн эсрэг гомдол, мэдээлэл ба эрүүгийн хэргийн шийдвэрлэлт.....	26
2.2. Ноорог.mn хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн найман ажилтныг хойшлуулшгүйгээр саатуулж, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг нь хураан авсан нь сэтгүүл зүйн мэргэжлийн үйл ажиллагаад халдаж, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөг зөрчив.....	28
2.3. Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн тойм	28
Хавсралт	30
СЭТГҮҮЛЧДИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ДҮН-2025.....	30

Товчилсон үгсийн жагсаалт

ГИТ	Глоб Интернэшнл төв
УИХ	Улсын Их Хурал
ХЭҮК	Хүний эрхийн Үндэсний Комисс
ИБУТЭТОУП	Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пакт
МҮОНРТ	Монголын үндэсний олон нийтийн радио, телевиз
ХЗДХЯ	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам

ӨМНӨТГӨЛ

Жил бүрийн 5 сарын 3-ны өдөр дэлхий даяар тэмдэглэдэг “Дэлхийн хэвлэлийн эрх чөлөөний өдөр” (ДХЭЧ)-т зориулан Монгол дахь Хэвлэлийн эрх чөлөөний тайлангаа та бүхэнд толилуулж байна.

ДХЭЧ-ний өдрийг 2025 онд “Шинэ ертөнцөд мэдээлэх нь: Хэвлэлийн эрх чөлөө ба хэвлэл мэдээлэлд хиймэл оюун ухааны үзүүлэх нөлөө” сэдэв дор тэмдэглэж байна.

ЮНЕСКО-гийн үзэл баримтлалд дурдсанаар “Хэвлэлийн эрх чөлөө ба хэвлэл мэдээлэлд хиймэл оюун ухааны үзүүлэх нөлөө” хэмээн энэ жилийн сэдвийг онцлоод “Хиймэл оюун ухаан нь дэлхий нийтийн мэдээлэл, үзэл санааг түгээх үйл явцыг түргэсгэж буй нь үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөний хувьд онцгой давуу талыг бий болгож байгаа боловч, энэхүү хөгжил шинэ эрсдэлийг дагуулж байгааг” цохон тэмдэглэв. НҮБ-ын гишүүн орнууд 2024 оны есдүгээр сард баталсан "Ирээдүйн тунхаглал"-ын баримт бичиг болох "Дижитал ертөнцийн нийтлэг ойлголт"-д хиймэл оюун ухаан болон технологийн нөлөөгөөр улам бүр даамжирч буй хүчирхийлэл, тэр дундаа жендэрт суурилсан хүчирхийлэл, үзэн ядах үг хэллэг, худал мэдээлэл, цахим дээрэлхэл, хүүхдийн мөлжлөг зэрэгтэй яаралтай тэмцэхийн зэрэгцээ хувийн нууц болон үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хамгаалах шаардлагатайг онцлохын тулд энэ сэдэвт анхаарал хандуулж байна.

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас 2025 оны нэгдүгээр сарын 23-ны өдөр Монгол Улсын Их Хуралд Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төслийг өргөн барьж 2025 оны дөрөвдүгээр сарын 25-ны өдөр УИХ-аас энэхүү хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэхийг дэмжээд байна. Хуулийн төсөлтэй холбоотойгоор олон ургалч байр суурь байгааг хүндэтгэн үзэж, олон улсын хүний эрхийн стандарт, хэм хэмжээнд нийцсэн илүү боловсронгуй хуулийн төсөл болгон сайжруулах хэрэгцээ шаардлага бийг энд онцлон тэмдэглэх нь зүйтэй юм.

Сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжаа хамгаалах эрх өнөө хэр хуулиар баталгаажгаагүй бөгөөд манай байгууллагаас 2025 онд нийт 387 сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтныг оролцуулсан сэтгүүлчийн аюулгүй байдлын судалгаанаас хараха эх сурвалжийн аюулгүй байдлын талаар санаа зовниж буй нь тодорхой байна. Тодруулбал, судалгаанд хамрагдсан хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнууд болон сэтгүүлчдийн 65% нь эх сурвалжийн аюулгүй байдлыг хангах асуудал чухал байгааг онцолжээ.

“Хил хязгааргүй сурвалжлагчид” (RSF) олон улсын байгууллагын Хэвлэлийн эрх чөлөөний индексээр дэлхийн 180 орноос Монгол Улс 2023 онд 88, 2024 онд 109, 2025 онд 102-р байранд жагсаж, хэвлэлийн эрх чөлөөний “мэдэгдэхүйц асуудал”-тай орноос “хүнд” нөхцөл байдалтай орон уруу сүүлийн хоёр жилийн хугацаанд шилжсэн байна. Нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлт сайжирсан боловч сэтгүүлчийн аюулгүй байдлын асуудал хамгийн ноцтойд тооцогдов. Энэ жилийн индексийн тухайд анх удаа 112 улсын үзүүлэлт 55-аас доош оноонд хүрч нийтээрээ “хүнд” ангилалд орсныг дээрх байгууллагаас онцлон дурдсан байна.

Х.НАРАНЖАРГАЛ
Глоб Интернэшнл төвийн
Удирдах зөвлөлийн дарга

НЭГ. ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

1.1. Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөний баталгаа

ИБУТЭТОУП-ын 19 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт үзэл бодолтой байх, түүнийгээ илэрхийлэх эрх, төрөл бүрийн мэдээлэл болон үзэл санааг улсын хил хязгаарыг үл харгалзан амаар, бичгээр эсхүл хэвлэлийн буюу уран сайхны аргаар эсхүл өөрийн сонгосон бусад аргаар эрж хайх, хүлээн авах, түгээх эрх чөлөөг баталгаажуулсан бөгөөд 19 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт энэхүү эрх чөлөөг хязгаарлах нөхцөлийг тодорхой тусгасан.¹ Тодруулбал, а/ бусдын эрх, нэр төрийг хүндэтгэх, б/ үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журам, хүн амын эрүүл мэнд, ёс суртахууныг хамгаалах шаардлагаас үүдэн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, мэдээлэл хайх, хүлээн авах, түгээх эрхийг хуулиар хязгаарлаж болно гэж заасан. Энэ нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Хүн эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ үндэсний аюулгүй байдал, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг хохироож, нийгмийн хэв журмыг гажуудуулж болохгүй” гэж зааснаар илэрч байна.

Энд дурдсан “бусдын эрх, нэр төрийг хүндэтгэх”, “үндэсний аюулгүй байдал”, “нийгмийн хэв журам”, “хүн амын эрүүл мэнд”, “ёс суртахуун”-ыг хэрхэн тодорхойлох, ойлгохоос хамаарч үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг зүй бусаар хязгаарлах эрсдэлтэй байна. ИБУТЭТОУП-аар баталгаажуулсан хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах, гэрээний үүргээс ухрахад баримтлах НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн зөвлөлийн 1984 оны 09 дүгээр сарын 28-ны өдрийн E/CN.4/1985/4 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Сиракузагийн зарчмууд” дээрх ойлголтыг тодорхойлсон.

- “нийтийн хэв журам” гэж нийгмийн үйл ажиллагааны дүрэм журмын нийлбэр буюу нийгмийг үндэслэсэн үндсэн зарчмуудын багц гэж тодорхойлж болно. Хүний эрхийг хүндэтгэх нь нийтийн хэв журмын нэг хэсэг юм. Ийм учраас хүний эрхийг хязгаарлах үндэслэл, зорилгын хүрээнд нийгмийн хэв журмыг тайлбарлана. Нийтийн хэв журмыг сахиулах үүрэг бүхий төрийн байгууллага, албан тушаалтан эрх мэдлээ хэрэгжүүлэхэд нь парламент, шүүх, бусад эрх бүхий бие даасан байгууллагаар дамжуулан хяналт тавина.
- “нийтийн эрүүл мэнд”-ийг хүн ам, хувь хүмүүсийн эрүүл мэндэд ноцтой аюул заналхийлсэн тохиолдолд төрөөс арга хэмжээ авах боломжийг олгохын тулд тодорхой эрхийг хязгаарлах үндэслэл болгон ашиглаж болно. Эдгээр арга хэмжээ нь өвчин, гэмтэл бэртлээс урьдчилан сэргийлэх, өвчтэй, бэртсэн хүмүүст тусламж үзүүлэхэд тусгайлан чиглэсэн байх ёстой. Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын тогтоосон олон улсын эрүүл мэндийн зохицуулалтыг зохих ёсоор анхаарч үзэх хэрэгтэй.
- “нийтийн ёс суртахуун” нь цаг хугацааны явцад, нэг соёлоос нөгөөд харилцан адилгүй байдаг тул нийтийн ёс суртахууныг хүний эрхийг хязгаарлах үндэслэл болгон ашиглах улс тухайн хязгаарлалт нь нийгмийн суурь үнэт зүйлсийг хүндэтгэн сахилахад зайлшгүй шаардлагатай гэдгийг харуулах ёстой. Энэ нь ялгаварлан гадуурхахгүй байх дүрмийг аль ч тохиолдолд зөрчих ёсгүй.
- “үндэсний аюулгүй байдал”-ыг хангахын тулд тодорхой эрхийг хязгаарлах арга хэмжээ нь зөвхөн тухайн үндэстний оршин тогтнох, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолыг хүч хэрэглэх, хүч хэрэглэх аюулаас хамгаалах үед үндэслэлтэй болно. Хууль, хэв журамд заналхийлж буй орон нутгийн хэмжээний, бусад аюулын үед үндэсний аюулгүй байдлыг хангах нэрийн дор хүний эрхийг хязгаарлаж болохгүй. Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах үндэслэлийг тодорхой бус эсвэл дүр зоргоороо хязгаарлалт тавих шалтаг болгон ашиглах ёсгүй бөгөөд зөвхөн зохих хамгаалалт, хүчирхийллийн эсрэг үр дүнтэй арга хэмжээ байгаа тохиолдолд л ашиглаж болно. Хүний эрхийг системтэйгээр зөрчих нь жинхэнэ үндэсний аюулгүй байдлыг алдагдуулж, олон улсын энх

¹ Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт. Ерөнхий Ассамблейн 1966 оны 12 дугаар сарын 16-ны 2200A(XXI) тоот тогтоолоор баталж, 1976 оны 3 дугаар сарын 23-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон.

тайван, аюулгүй байдалд аюул учруулж болзошгүй юм. Ийм зөрчлийн эсрэг авах хариу арга хэмжээ нь хүний эрхийг зөрчих үндэслэл болохгүй.

“Сиракузагийн зарчмууд”-ын 10 дугаар зүйлд зааснаар хүний эрх, эрх чөлөөний хязгаарлалт нь гурван үндсэн шалгуурыг хангах ёстой. Үүнд: 1/ Хүний эрхийг хязгаарлах нөхцөлийг хуулиар тогтоосон байх; 2/ Хүний эрхийг хязгаарлах зайлшгүй шаардлагатай байх; 3/ Хүний эрхийг хязгаарласан байдал, хэр хэмжээ нь тавьсан зорилгодоо тохирсон байх.²

Гэвч бодит байдал дээр ИБУТЭТОУП-ын 19 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан хязгаарлалтын шаардлагыг хангахгүй байна. Тухайлбал, Төрийн болон албаны нууцын тухай хуулийн 13.2-т “Төрийн байгууллага, бусад хуулийн этгээд нь энэ зүйлийн 13.1-д заасан жагсаалтын хүрээнд салбар, байгууллагын хэмжээнд нууцлах төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалтыг боловсруулж, тагнуулын байгууллагын саналыг авч Засгийн газраар батлуулна” гэж заасан бөгөөд Засгийн газрын 2017 оны 247 дугаар тогтоолын хавсралтаар “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт”-ыг баталсан. Энэ нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 17-д “... задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэснийг зөрчиж, мэдээлэл авах эрхийг хуулиар биш, Засгийн газрын тогтоолоор хязгаарлаж, хүний эрхийг хязгаарлах нөхцөлийг хуулиар тогтоосон байх шаардлагад нийцээгүй болохыг харуулж байна. Зөрчлийн тухай хуулийн 5.13 дугаар зүйлийн 1-т зааснаар “Гамшиг, аюулт үзэгдэл, халдварт өвчин, осол, аюулын үед энэ талаар олон нийтийг төөрөгдүүлэх худал мэдээ, мэдээлэл түгээх” нь зөрчил бөгөөд шийтгэл оногдуулна. Ингэхдээ тухайн асуудлаарх эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтан урьдчилж бүрэн, цэгцтэй, шинэ мэдээлэл өгсөн эсэхийг харгалзахгүй. Мөн “олон нийтийг төөрөгдүүлэх”, “худал” гэх ойлголтыг тодорхойлох хэмжүүр байхгүй, зөрчлийг шийдвэрлэх албан тушаалтны үзэмжээр тодорхойлогдох эрсдэлтэй байна. Энэ нь хүний эрхийг хязгаарласан байдал, хэр хэмжээ нь тавьсан зорилгодоо тохирсон байх нөхцөлийг хангахгүй байна.

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас 2025 оны нэгдүгээр сарын 23-ны өдөр Монгол Улсын Их Хуралд Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төслийг өргөн барьсан³. Харин 2025 оны дөрөвдүгээр сарын 25-ны өдөр УИХ-аас энэхүү хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэхийг дэмжээд байна. Дэмжсэний үндсэн дээр УИХ-ын даргын захирамжаар ажлын хэсэг байгуулагдана.

Өнгөрсөн хугацаанд Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төслийг хэрхэн өргөн барьж байсныг авч үзвэл, 2011 онд Ерөнхийлөгч, Засгийн газраас ХМЭЧТХ-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийг тус тусдаа боловсруулж УИХ-д өргөн барьсан. Хэлэлцүүлгийн явцад эдгээр төслийг нэгтгэн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс өргөн барьсан төслийг голлохоор шийдвэрлэжээ. Энэ хуулийн төсөл хоёр парламент дамжсан бөгөөд 2013.01.24-ний өдөр хууль санаачлагч төслөө өөрөө татаж авсан. УИХ-ын гишүүн М.Батчимэг нарын долоон гишүүн 2014.07.07-нд өргөн барьсан Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төсөл болон холбогдох бусад хоёр хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын 2015 оны хаврын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад оруулсан ч хэлэлцэлгүй хойшлуулж байгаад 2016 оны сонгуулиар бүрдсэн шинэ УИХ-аас “хууль санаачлагч нь өөрчлөгдсөн, төслийн талаар шинээр байгуулагдсан Засгийн газрын санал, дүгнэлтийг авах шаардлагатай” гэж үзэж хууль санаачлагчдад нь буцаасан байна. Үүнээс үзвэл, тус хуулийн төслийг 11 жилийн дараа ахин өргөн барьсан байгаа бөгөөд хоёр парламент дамжин хойшлогдож байгаа дүр зураг ажиглагдаж байна.

² ИБУТЭТОУП-аар баталгаажуулсан хүний эрх, эрх чөлөөг хязгаарлах, гэрээний үүргээс ухрахад баримтлах Сиракузагийн зарчмууд. 1984 он. E/CN.4/1985/4 <https://www.refworld.org/docid/4672bc122.html>

³ <https://d.parliament.mn/tusul/d61259be-fafe-414c-923b-e980aa129a2e>

1.2. Хэвлэлийн эрх чөлөө ба сэтгүүл зүйн мэргэжлийн үйл ажиллагаа

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа"-ны Хүний эрхийг дээдэлсэн нийгэм бүтээх зорилгын хүрээнд 5.5.9-д "Хэвлэлийн эрх чөлөөг бүх талаар хангаж, ёс зүйтэй, мэргэшсэн сэтгүүл зүйг хөгжүүлнэ." гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны 21 дүгээр тогтоолоор баталсан "Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр"-ийн 4.1.Хүний эрх, эрх чөлөө бүлгийн "4.1.2.1.Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн чөлөөт, хараат бус, бие даасан байдлыг хангах, тэдгээрийн редакцыг эздийн нөлөөллөөс гаргах, сэтгүүлчийн хэвлэн нийтлэх эрх чөлөө болон мэргэжлийн ёс зүйг баримтлан, хариуцлагатай ажиллах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ." гэж, Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан Авлигатай тэмцэх Үндэсний хөтөлбөрийн Зорилт 3.4-т "Хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлчийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бэхжүүлж, хариуцлагыг нэмэгдүүлнэ" гэж, 3.4.1.Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийг шинэчлэн батлуулж, сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын эрх, үүргийг тодорхой болгоно" гэж тус тус бодлого, хөтөлбөртөө тусгасан байна.

Сэтгүүлчдийн аюулгүй байдал бол хүний эрхийн чухал асуудал бөгөөд үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөгөө өргөн хүрээнд эдлэхийн төвд нь оршдог. 2008 онд ЮНЕСКО-гийн МХХОУХ, Засгийн газар хоорондын Зөвлөлөөс баталсан "Хэвлэл мэдээллийн хөгжлийн шалгуур үзүүлэлт"-д сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлыг үнэлэх богино боловч өргөн хүрээтэй шалгуур үзүүлэлтүүд орсон.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16 дахь хэсэгт зааснаар Монгол Улсын иргэн итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх. Мөн зүйлийн 17-д зааснаар төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй⁴. Үндсэн хуулийн энэхүү заалтыг өргөтгөн баталгаажуулсан 1966 оны Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пакт (ИБУТЭОУП)-ыг Монгол улс 1974 онд соёрхон баталснаар үзэл бодолтой байх, үзэл бодлоо баримтлах, өөрчлөх эрх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө, эсвэл илэрхийлэхгүй байх эрх чөлөөг бүхэлд нь хүлээн зөвшөөрсөн.

Монгол Улсын Эрүүгийн хуулийн /шинэчилсэн найруулга/-д үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлсэн, хэвлэн нийтэлсний төлөө эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй байхаар хуульчилсан нь үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хамгаалахад нэг алхам урагшилсан. Мөн Эрүүгийн хуулийн 14.3 дугаар зүйлд үзэл бодлоо илэрхийлэх, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөнд халдахыг гэмт хэрэгт тооцохоор зохицуулсан. Тухайлбал, "Өөрийн, эсхүл бусдын хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндсөн аливаа мэдээллийг олон нийтэд тараах, тараалгахгүй байхын тулд хэвлэн нийтлэгчийн хуульд нийцсэн үйл ажиллагаанд хүч хэрэглэж, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн, эсхүл төлбөр төлж зориуд нийтлүүлээгүй, эсхүл эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулахаар сүрдүүлсэн бол..." гээд хүлээх хариуцлагад торгох, нийтэд тустай ажил хийлгэх, зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгэхээр заасан байна. Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн 14.3 дугаар зүйлд заасан "Үзэл бодлоо илэрхийлэх, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөнд халдах" гэмт хэргийг шүүхээс шийдвэрлэсэн нэг тохиолдол байна. Тодруулбал, Хан-Уул дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн 2021.09.21-ний өдрийн 505 дугаартай шийтгэх тогтоолоор "Шүүгдэгч С.О нь 2019.03.25-ны өдөр Д телевизийн сэтгүүлч, редактор Ч.Д-ын 2017.03.17-ны өдөр

⁴ Монгол Улсын Үндсэн хууль. "Төрийн мэдээлэл" эмхэтгэл. (1992 он) №1

Дундговь аймгийн Говь-Угтаал суманд үйл ажиллагаа явуулдаг Ч ХХК-ийн уурхайгаас бэлтгэсэн нэвтрүүлгээс өөрийн утсаар ярьж буй бичлэгийг гаргуулахгүй байхын тулд 2.500.000 төгрөг төлж зориуд нийтлүүлэхгүй байхаар завдсан” гэм буруутайд тооцож, 1.700.000 төгрөгөөр торгох ялаар шийтгэсэн байна. Улсын Их хурлаас 2021.07.02-ны өдөр баталж 2021.07.06-ны өдрөөс дагаж мөрдөхөөр баталсан Өршөөл үзүүлэх тухай хуулийн 4.1-д зааснаар торгох ялыг өршөөн хэлтрүүлжээ. Мөн хэрэгт эд мөрийн баримтаар хураагдан ирсэн 2.500.000 төгрөгийг улсын орлого болгожээ. Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/-ийн 14.3 дугаар зүйлд заасан “Үзэл бодлоо илэрхийлэх, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөнд халдах” гэмт хэргийг шүүхээс шийдвэрлэсэн нэг тохиолдол хангалтгүй байна. Энэ нь дээрх гэмт хэргийг мөрдөн шалгах, яллах, хянан шийдвэрлэх чиг үүргийг хэрэгжүүлж буй алба хаагчдын мэдлэг, чадварыг сайжруулах буюу тэднийг мэргэшүүлэх шаардлага байгаа болохыг харуулж байна. Эндээс үзэхэд үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрх, хэвлэлийн эрх чөлөөг Үндсэн хуулиас бусад хууль тогтоомжид үр дүнтэй баталгаажуулаагүй байна.

Мэдээллийн технологийн хурдацтай хөгжлийн үр дүнд мэдээлэл дамжуулах, хүлээн авах, хэвлэн нийтлэх боломж хүрээ, хэлбэр улам бүр өргөжиж байна. Өнгөрсөн хугацаанд мэдээллийн сайтад хандах хандалтыг хязгаарлах, сайтыг хаах гэх мэт арга хэмжээ төрийн байгууллагын зүгээс авах нь нэлээд түгээмэл болсон. Монгол Улсын Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт зааснаар мөрдөгч нь харилцаа холбооны сүлжээнд нэвтрэх боломжийг хязгаарлах талаар холбогдох байгууллагад даалгах ажиллагааг прокурорын зөвшөөрлөөр явуулж байна. Цаашлаад прокурорын зөвшөөрөл олгосон энэ үйлдэлд дээд шатны прокурорт гомдол гаргах эрхтэй⁵ боловч үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх, хэвлэн нийтлэх үндсэн эрхийг хязгаарласан гэх үндэслэлээр хууль тайлбарлах эрх бүхий “шүүх”-д гомдол гаргах боломжгүй. Учир нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 7.7 дугаар зүйлд заасан шүүхэд гомдол гаргах үндэслэлд хамаарахгүй. Ийнхүү үндсэн эрхээ хязгаарлагдаж буйг шүүхэд гомдол гаргаж шийдвэрлүүлэх Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 14-т заасан “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах...” эрхийг хэрэгжүүлэх боломжгүй нөхцөл үүссэн байна.

Өнөөгийн нөхцөл байдал.

2025 онд Глоб Интернэшнл төвөөс 387 сэтгүүлчийг хамруулсан Сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлын судалгаанд сэтгүүлчийн цахим аюулгүй байдалтай холбоотойгоор дараах байдлаар хариулсан байна. Үүнд, **утасны яриа чагнах, бичлэг хийх, цахим шуудан болон утасны мессенжерээр заналхийлэх, техник технологид халдах /вирус тараах/ гэж тус бүр 14%, хувийн онлайн орон зайд халдаж, мөрдлөг хийх, хакдак 12%-ийг тус бүр эзэлж байна.** Мөн түүнчлэн, Хэвлэл мэдээллийн салбарт ажилладаг хүмүүсийн хувьд хамгийн чухал аюулгүй байдлын асуудал юу вэ? гэсэн асуултад нэгдүгээрт “Мэдээллийн аюулгүй байдал” гэж нийт оролцогчдын 67 хувь нь хариулсан.

Монгол Улсад цахим орчинд үзэл бодлоо илэрхийлсэнтэй холбогдон үүсэж болзошгүй эрүүгийн гэмт хэрэгт “Зөвшөөрөлгүй гэрэл зураг авах, дуу, дүрс бичлэг хийх дамжуулах, тараах”⁶, “Худал мэдээлэл тараах”⁷, “Сонгуулийн үеэр илт худал мэдээлэл

⁵ Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 15.7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг “Оролцогч нь мөрдөгчийн шийдвэр, ажиллагаанд гаргах гомдлыг хяналт тавьж байгаа прокурорт, хяналт тавьж байгаа прокурорын шийдвэр, ажиллагааны талаархи гомдлыг тухайн нэгжийн дээд шатны прокурорт шийдвэр гарснаас хойш ажлын 3 өдрийн дотор гаргана”.

⁶ Эрүүгийн хуулийн 13.8 дугаар зүйл

⁷ Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйл

тараах”⁸, “Валют, үндэсний мөнгөн тэмдэгтийн ханшид нөлөөлөх”⁹, “Террорист үйлдлийн талаар зориуд мэдээлэх”¹⁰, “Террорист үйл ажиллагаанд уриалах, түүнийг нийтийн өмнө зөвтгөх, хатгах”¹¹, “Олон нийтийн амгалан тайван байдал алдагдуулах”¹² гэмт хэргүүд хамаарахаар байна. Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагыг мэргэжлийн үйл ажиллагаатай нь холбоотой эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээс зайлсхийхийг НҮБ-аас гишүүн орнууддаа үүрэг болгосон байдаг. Энэхүү зарчмыг хуульд тодорхой тусган, Эрүүгийн хуулийг түүнд нийцүүлэх нь хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөг бодитой хамгаалах нөхцөл бүрдүүлэхэд томоохон алхам болно.¹³

Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар сэтгүүлч нь хүний эрх хамгаалагчаар тооцогдсон нэг тохиолдол бүртгэгдсэн байна. Мөн 2021 онд УИХ-аас цахим аюулгүй байдлын багц хуулийг баталсан бөгөөд Хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд сэтгүүл зүйн зорилгоор мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, ашиглахыг зөвшөөрсөн юм.

Сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлын өмнө нь хийгдсэн судалгаануудаас харахад, мэдээлэл хайх, хүлээн авахад хамгийн их саад бэрхшээл учирдаг тухай судалгаанд хамрагдсан сэтгүүлчид онцолдог байна. Олон улсад сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлыг бие махбодын, дижитал болон сэтгэл зүйн гэсэн гурван түвшинд ангилан авч үзэж байна. Үүнд,

1	Бие махбодийн аюулгүй байдал	I. Эрсдэлийн үнэлгээ II. Нөхцөл байдлын талаарх мэдлэг ойлголт III. Төлөвлөгөө IV. Анхны тусламж үзүүлэх
2	Дижитал аюулгүй байдал	I. Дижитал-Физик хуваагдал II. Нийгмийн инженерчлэл III. Нууц үгээ хамгаалах IV. Компьютерийн аюулгүй байлгах V. Интернет орчинд хэрхэн ажиллах VI. Вэб хөтчийн аюулгүй байдал VII. Ухаалаг утасны аюулгүй байдал
3	Сэтгэл зүйн аюулгүй байдал	I. Эрсдэлийн үнэлгээ II. Эрсдэлийг тодорхойлох III. Стресс менежмент IV. Өөртөө анхаарал хандуулах V. Нийгмийн сэтгэл зүйн байдал дахь анхны тусламж

⁸ Эрүүгийн хуулийн 14.8 дугаар зүйл

⁹ Эрүүгийн хуулийн 18.2 дугаар зүйл

¹⁰ Эрүүгийн хуулийн 20.1 дүгээр зүйл

¹¹ Эрүүгийн хуулийн 20.2 дугаар зүйл

¹² Эрүүгийн хуулийн 20.16 дугаар зүйл

¹³ The United Nations Human Rights Committee's General Comment No. 34 on Article 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) <<https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>>

1.3. Сэтгүүлчийн нууц эх сурвалж

Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ буюу ИБУТЭТОУП-ын 19 дүгээр зүйлийн талаар НҮБ-ын Хүний эрхийн хорооноос гаргасан 2011 оны 34 дүгээр Ерөнхий зөвлөмжийн 45 дахь хэсэгт “Гишүүн орнууд мэдээллийн эх сурвалжаа илчлэхгүй байх сэтгүүл зүйн хязгаарлагдмал давуу эрх нь үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөний бүрэлдэхүүн болохыг хүлээн зөвшөөрч, хүндэтгэвэл зохино” гэжээ.¹⁴ Европын хүний эрхийн шүүхийн жишиг шийдвэрүүдэд “сэтгүүл зүйн эх сурвалжийг хамгаалах нь хэвлэлийн эрх чөлөөний нэг гол нөхцөл юм. Ийм хамгаалалтгүйгээр эх сурвалжийн хувьд олон нийтийн ашиг сонирхолтой холбоотой асуудлаар олон нийтэд мэдээлэл хүргэхэд хэвлэлд туслахаас татгалзах болно. Үүний үр дүнд хэвлэл мэдээллийн хоточ нохойн амин чухал үүрэг алдагдаж, хэвлэлийн үнэн зөв, найдвартай мэдээлэл өгөх чадварт сөргөөр нөлөөлж болзошгүй юм. Олон нийтийн ашиг сонирхлын үүднээс нэн тэргүүний шаардлагаар зөвтгөгдөөгүй л бол эх сурвалжийг илчлэх үүрэг хүлээлгэх нь үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, тэр дундаа мэдээлэл хайх, хүлээн авах, түгээх эрхийн зохицуулалтад нийцэхгүй” гэж онцолсон.¹⁵ Мөн “сэтгүүлч нууц эх сурвалжаа хамгаалах эрхийг хөндөхийн тулд шүүхээс зохих үнэлгээ хийж, олон нийтийн бусад ашиг сонирхлыг хангахад сэтгүүлчийн эх сурвалжийг илчлэх нь шууд хамааралтай, зайлшгүй шаардлагатай болохыг нотлох ёстой. Тийнхүү нотлоогүй нөхцөлд сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжаа хамгаалах эрхийг зөрчсөн гэж үзнэ” гэсэн жишиг тогтсон байна.

УИХ-аас 2005 оны 1 дүгээр сарын 27-ны өдөр баталж, 7 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөж буй Олон нийтийн радио, телевизийн тухай хуулийн 34.2-т “Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн ашиг сонирхол хөндөгдсөн гэж шүүх үзэж ил болгосноос бусад тохиолдолд олон нийтийн радио, телевизийн ажилтан мэдээллийн эрх сурвалжийг нууцлах эрхтэй” гэж заасан. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 16.1 дүгээр зүйлийн 6-д “Нотлох баримтыг хууль бус арга, хэрэгслээр цуглуулж, бэхжүүлэхийг хориглоно.”, 7-д “Энэ хуульд заасан үндэслэл, журмыг зөрчиж авсан баримтат мэдээллийг нотлох баримтаар тооцохгүй” гэж тус тус зохицуулсан тул мөрдөгч олон нийтийн радио, телевизийн ажилтнаас мэдээллийн эрх сурвалжийг нь асуух, илчлэхийг шаардах нь хууль бус болдог. Гэвч бусад сэтгүүлчээс нууц эх сурвалжийг нь асуух, илчлэхийг шаардахыг хориглосон зохицуулалт байхгүй. Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийн ёс зүйн хороодын 2015 оны 4 дүгээр сарын 14-ний өдрийн нэгдсэн хуралдааны нэгдүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчмын 8 дахь “Мэдээллийн нууц эх сурвалжаа чандлан хамгаална” гэсэн заалтаар сэтгүүлчдэд нууц эх сурвалжаа хамгаалах ёс зүйн үүргийг хүлээлгэдэг.

Үүний улмаас практикт сэтгүүлчийг төдийгүй түүний эх сурвалжийг дуудах, байцаах явдал түгээмэл болсон. Жишээ нь “Өнөөдөр” сонины uniudug.mn веб сайтын сэтгүүлч хүн амины ноцтой хэрэг, хар тамхины талаар бодит мэдээлэл бэлтгэсний төлөө мөрдөн байцаах байгууллагын албан тушаалтан утсаар нийтлэлээ устгахыг шаардаж дарамтлах, эх сурвалжаа хэлэх, мэдүүлэг өгөхийг шаардах, улмаар эх сурвалжийг нь хайж олсны дараа эх сурвалжийг таниулахаар дуудах зэргээр ажиллаж байгаа зэрэг асуудлууд гарсаар байна.

Глоб Интернэшнл төвөөс 2025 онд нийт 387 сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтныг оролцуулсан сэтгүүлчийн аюулгүй байдлын судалгаанд эх сурвалжийн аюулгүй байдлын талаар санаа зовниж байгаа нь тодорхой харагдаж байна. Тодруулбал, 65% нь эх сурвалжийн аюулгүй байдлыг хангах чухал байгааг онцолжээ. Мөн 24% нь эх сурвалжаа хамгаалах эрх зөрчигдсөн гэж хариулжээ.

¹⁴ НҮБ-ын Хүний эрхийн хороо. Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 19 дүгээр зүйлийн талаар гаргасан 34 тоот ерөнхий зөвлөмж. 45 дахь догол мөр. CCPR/C/GC/34 <https://www.refworld.org/docid/4ed34b562.html>

¹⁵ Европын хүний эрхийн шүүх. Сэтгүүлчийн эх сурвалжийг хамгаалах талаар гарсан шийдвэрийн тойм. 2021 оны 12 дугаар сар https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Journalistic_sources_ENG.pdf

Сэтгүүлчдийг хүний эрхийн хамгаалагч гэж үздэг.¹⁶ Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.6-д зааснаар хүний эрх хамгаалагч “хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах явцад олж авсан мэдээллийн эх сурвалжийг тухайн хүний эрхийн зөрчил арилж, эрх нь бүрэн сэргээгдэх хүртэл хугацаанд нууцлах” бүрэн эрхтэй. Гэвч тус хуульд хүний эрх хамгаалагч гэдэгт хамаарах этгээдийг нэрлэн заагаагүй тул тус зохицуулалтыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд хүндрэл учруулах магадлалтай байна. Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасны дагуу ХЭҮК-ын дэргэдэх хүний эрх хамгаалагчийн эрх зөрчигдсөн эсэх талаар дүгнэлт гаргах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус Хүний эрх хамгаалагчийн хорооноос сэтгүүлч Н.Өнөрцэцэгийн ирүүлсэн гомдлын дагуу 2023 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдрийн хуралдаанаар дүгнэлт гаргасан. Энэ дүгнэлтэд сэтгүүлч Н.Өнөрцэцэгт холбогдох хувь хүний тодорхой үйлдлүүдийг гэмт хэрэгт холбогдуулан шалгах явцад түүний хамаарал бүхий аж ахуйн нэгж буюу Ган үзэг ХХК-ийн ажиллуулдаг Zarig.mn цахим сайтын Монгол Улсаас хандах хандалтыг бүхэлд нь тодорхой хугацаагаар хаасан нь иргэд, олон нийтийн мэдэх эрхийг хязгаарлаж, сэтгүүлчдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхийг зөрчсөн, хүний эрх хамгаалагчийн үйл ажиллагаа явуулсныхаа төлөө ялгаварлан гадуурхалтад өртөх, шүүхээр гэм буруутай нь эцэслэн шийдэгдээгүй байхад гэмт хэрэг үйлдсэн, гэм буруутай мэтээр цахим орчинд нотлогдоогүй сөрөг сэтгэгдлүүдэд өртсөн нь сэтгэл санаа, эрүүл мэндэд нь эрсдэл учруулж болзошгүй байна гэж үзжээ.¹⁷ Энэ жишгээр Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.6-д зааснаар “хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах явцад олж авсан мэдээллийн эх сурвалжийг тухайн хүний эрхийн зөрчил арилж, эрх нь бүрэн сэргээгдэх хүртэл хугацаанд нууцлах” эрхийг зөрчсөн эсэх асуудлаар тус хороонд хандаж дүгнэлт гаргуулах боломжтой байна. Ийм дүгнэлт нь сэтгүүлчийн эрхийг хамгаалахад нотлох баримт болох ач холбогдолтой юм.

Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх Хүний эрхийн Үндэсний Комиссын 22 дахь илтгэлийн хавсралтад орсон “Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын загвар төсөл”-д сэтгүүлчийн мэдээллийн эх сурвалжийг хамгаалах дараах зохицуулалтыг тусгах хувилбар боловсруулжээ:

- *Шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрээр даалгаснаас бусад тохиолдолд сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагаас мэдээллийн нууц эх сурвалжийн талаар тайлбар, мэдүүлэг авах, нотлох баримт гаргуулах, түүнийг ил болгохыг шаардахыг хориглох;*
- *Эрүүгийн хэрэгтэй холбоотойгоор сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын нууц эх сурвалжийг дараах шаардлагыг нэг мөр хангаж, шүүхийн шийдвэрээр ил болгох:*
 - *хүний амь нас, эрүүл мэнд, үндэсний аюулгүй байдалд бодит хохирол учруулахуйц гэмт хэргийг илрүүлэх, эрүүгийн хэрэгт буруутгуулж буй этгээдийн өмгөөлүүлэх, хэргээ шударгаар шүүлгэх эрхийг хангахад зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн;*
 - *энд заасан гэмт хэргийг өөр арга замаар нотлох боломжгүй.*
- *Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан мөрдөн шалгах нууц ажиллагаа, Гүйцэтгэх ажлын тухай хуульд заасан гүйцэтгэх ажлаар сэтгүүлчийн нууц эх сурвалжийг ил болгохыг хориглох.*
- *Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль болон Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын мэдээллийн эх сурвалжаа нууцлах эрхийг хөндөхөөс сэргийлсэн агуулгатай зүйл, хэсэг нэмэх.*

Энэ хувилбар нь хүний эрхийн олон улсын шүүхүүдийн шийдвэрээр тогтоосон жишгийг тусгасан байх бөгөөд хууль тогтоогчид дээрх зохицуулалтыг хуульд тусгах шаардлагатай байна.

¹⁶ Европын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны байгууллагын Ардчилсан институт, хүний эрхийн газар. Хүний эрхийг хамгаалагчдыг хамгаалах удирдамж. 2020 он. 15 дахь тал <https://www.osce.org/files/f/documents/1/7/454269.pdf>

¹⁷ ХЭҮК-ын дэргэдэх Хүний эрх хамгаалагчийн хороо сэтгүүлч Н.Өнөрцэцэгт холбогдох асуудлаар гаргасан дүгнэлтээ танилцууллаа. 2024.01.05 <https://nhrcm.gov.mn/newsdetail/1867>

Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас 2025 оны нэгдүгээр сарын 23-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төслийн дөрөвдүгээр бүлэгт “Мэдээллийн эх сурвалж нууцлах эрхийг хамгаалах” эрхийг тусгасан. Үүнд, 13 дугаар зүйлд Мэдээллийн эх сурвалж нууцлах эрх;

- 13.1. Хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлч мэдээллийн эх сурвалжаа нууцлах эрхтэй.
- 13.2. Тухайн мэдээллийн нууцалсан эх сурвалжийг өөр арга замаар олж мэдэх боломжгүй бөгөөд хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой, бодит хохирол учруулахуйц гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндэслэлтэй гэж үзвэл эх сурвалжаа илчлэх эсэхээ сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллага өөрөө шийдвэрлэнэ.
- 13.3. Төрийн байгууллага, албан тушаалтан, бусад этгээд сэтгүүлчийн хуульд нийцсэн үйл ажиллагаанд саад учруулах, мэдээллийн эх сурвалжаа илчлэхийг албадах, тулган шаардахыг хориглоно.

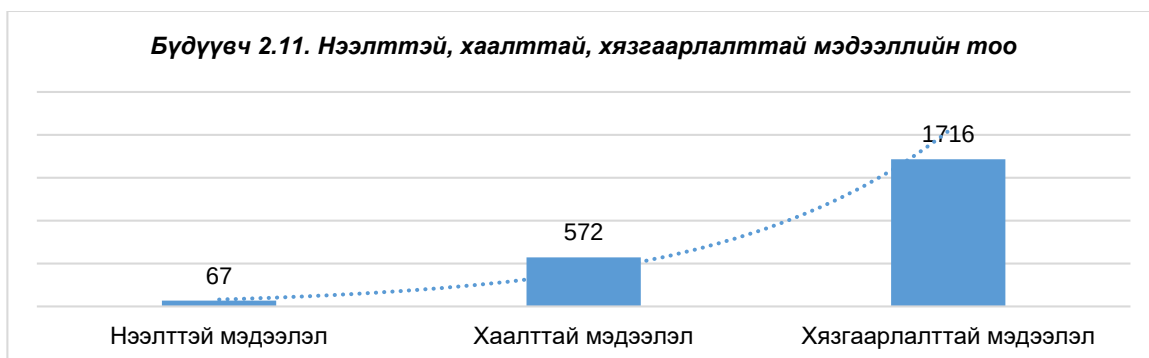
Юнескогийн Монголын Үндэсний комисс нь ЮНЕСКО-ийн Зүүн Ази дахь төлөөлөгчийн газар болон Глоб Интернэшнл төвтэй хамтран Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн олон талт хэлэлцүүлгийг 2025 оны 3 дугаар сарын 26, 27-ны өдрүүдэд Гадаад харилцааны яаманд зохион байгуулсан. Уг арга хэмжээнд “Хууль ба Ардчилал Төв”-ийн гүйцэтгэх захирал, олон улсын шинжээч, хуульч Тоби Мендэл тус хуулийн шинэчилсэн найруулгад цогц шинжилгээ хийж бодлогын зөвлөмж боловсруулснаа танилцуулж хэлэлцүүлсэн. Энэхүү зөвлөмжид эх сурвалж нууцлах эрхийн талаар дараах санал, дүгнэлтийг өгсөн¹⁸ байна. Тухайлбал, “13.1 дүгээр зүйлд хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлч мэдээллийн эх сурвалжаа нууцлах эрхтэй гэж заасан. Энэхүү зохицуулалт нь нууц эх сурвалжийг тодорхойлох боломжтой аливаа мэдээлэлд, түүний дотор хяналтын аргаар олж авсан мэдээлэлд ч хамаарах ёстой. Англи орчуулгад энэхүү эрх зөвхөн нууцлал хүссэн эх сурвалжид хамаарах эсэх нь бүрэн тодорхойгүй байна. 13.2 дугаар зүйл нь англи орчуулгын хувьд найруулгын хувьд ойлгомжгүй байгаа бөгөөд өөр арга замаар олж мэдэх боломжгүй бөгөөд хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой, бодит хохирол учруулахуйц гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндэслэлтэй гэж үзвэл эх сурвалжаа илчлэх эсэхээ сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллага өөрөө шийдвэрлэнэ гэж заасан. Гэвч эх сурвалжийн хамгаалалт нь сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын эрх тул тэд эх сурвалжаа ил болгох эсэхээ үргэлж өөрсдөө шийдэх бол 13.2 дугаар зүйлийн хувьд утгагүй болж байна. Олон улс оронд ийм нөхцөлд эх сурвалжийг задалж болох эсэхийг шүүх шийдвэрлэдэг бөгөөд мэдээллийг өөр эх сурвалжаас авах боломжгүй, ноцтой гэмт хэрэг мөрдөхөд шаардлагатай нөхцөлд ийм шийдвэр гаргадаг. 13.3 дугаар зүйл нь сэтгүүлчийн ажилд саад учруулахыг хориглож, дараа нь сэтгүүлчдээс эх сурвалжаа илчлэхийг шаардахыг хориглож байгаа юм. Эхний хэсгийг зургаадугаар зүйлд аль хэдийн заасан тул энд ач холбогдолгүй бөгөөд хоёр дахь хэсгийг зөвхөн эх сурвалж нь нууцлал хүссэн тохиолдлоор хязгаарлах нь зүйтэй” гэжээ.

¹⁸ Дэлгэрэнгүйг эндээс үзнэ үү. <https://www.unesco.mn/26/nitem>

1.4. Мэдээллийн эрх чөлөө ба хязгаарлалт

Улсын Их Хурлын чуулганы 2021.12.17-ны нэгдсэн хуралдаанаар “Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай” хуулийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг эцэслэн баталсан.¹⁹ 2022.05.01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөх тус хуульд нийтийн мэдээллийг “нээлттэй”, “хязгаарлалттай”, “хаалттай” гэж ангилсан бөгөөд түүний 7.2-т “Хуульд ил тод, нээлттэй байхаар заасан, эсхүл хязгаарлалттай болон хаалттай мэдээлэлд хамаарахгүй мэдээллийг нээлттэй мэдээлэл гэж үзнэ”, 7.3-т “Танилцах, ашиглахад хуулиар хязгаарлалт тогтоосон албаны нууц болон хүн, хуулийн этгээдэд хамаарах мэдээллийг хязгаарлалттай мэдээлэл гэж үзнэ” гэж, 7.4-т “Хуульд хаалттай байхаар заасан, эсхүл төрийн нууцад хамаарах мэдээллийг хаалттай мэдээлэл гэж үзнэ” гэж тус тус заасан.²⁰ Мөн хуулийн 8 дугаар зүйлд мэдээлэл хариуцагчийн чиг үүрэг, үйл ажиллагааны стратеги, зохион байгуулалт, хүний нөөц, төсөв, санхүү, худалдан авах ажиллагаа, үзүүлж байгаа үйлчилгээний нийт 68 нээлттэй мэдээллийн жагсаалтыг тусгасан. 2022 оны 12 дугаар сарын 9-ний өдөр Концессын тухай хууль хүчингүй болсонтой холбоотойгоор одоо 67 төрлийн мэдээлэл нээлттэй байна.

Гэвч төрийн мэдээлэл дээд зэргээр ил тод байх, нууцалбал зохих мэдээллийг зөвхөн нийтийн эрх ашгийн шалгуурт үндэслэн хуулиар тогтоосны үндсэн дээр нууцлах зарчимтай тус хууль нийцэхгүй байна. Тодруулбал, хуулийн 3.1-т “Хуулиар төрийн нууцад хамааруулахаар заасан мэдээллийг ил болгоход энэ хууль үйлчлэхгүй”, 7.6-д “Хаалттай, хязгаарлалттай мэдээлэлд хамаарах төрийн болон албаны нууцтай холбогдох Төрийн болон албаны нууцын тухай хуулиар зохицуулснаас бусад харилцааг энэ хуулиар зохицуулна” гэх заалтууд нь нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын хууль тогтоомжид Төрийн болон албаны нууцын хуулийг огт хөндөөгүй, улмаар “төрийн нууц”, “албаны нууц” нэрийн дор олон нийтийн мэдээлэлтэй байх ашиг сонирхлыг үл хайхран мэдээллийг нууцлах, мэдээлэл өгөхгүй байх, төрийн байгууллага, албан тушаалтны алдаа, дутагдлыг нуух, хаацайлах өнөөгийн байдлыг залруулахад Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль үр дүнгүй байх шинжтэй байна.²¹

Дээрх бүдүүвчид харуулснаар Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд заасан нээлттэй мэдээллийн тоо 67, хаалттай мэдээлэл буюу Засгийн газрын 2017 оны 247 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт” дахь мэдээлэл 572 байна. Харин төрийн нууцад хамаарах мэдээллээс 3 дахин их мэдээлэл албаны нууцад хамаарч байгааг харгалзан хязгаарлалттай мэдээллийн тоог 1716 гэж тооцов.²²

¹⁹ “Чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хуулиудыг эцэслэн баталж, эцсийн найруулга сонслоо”. 2021.12.17

<http://www.parliament.mn/n/5eaon>

²⁰ Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль. “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэл, 2022 он

²¹ Монголын Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлөөс “Бодлогод залуусын хяналт” ТББ-ын дэргэдэх “Засаглалд залуу сэтгүүлчдийн оролцоо хөтөлбөр”-ийн төгсөгчдийн холбоотой хамтран 2021.10.19-ний өдөр хэвлэл мэдээллийн салбарын эвсэл, холбоод, мэргэжлийн байгууллагын төлөөллийн оролцоотой зохион байгуулсан хэлэлцүүлгээс гарсан саналын дагуу УИХ-ын нэр бүхий гишүүдэд хүргүүлсэн санал. 2021.10.26

<https://www.mediacouncil.mn/a/310>

²² Тухайлбал, Аймаг, нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын хэмжээнд төрийн нууцад хамааруулах мэдээллийн тоо 17 бол, түүний албаны нууцад хамаарах мэдээллийн тоо 52 байна.

Глоб Интернэшнл төв нь Хүний Эрхийн Үндэсний Комисстой хамтран 2019 оны 11 сард Парисын Энхийн Чуулган дээр “Хууль ба Ардчилал Төв” (CLD- Centre for Law and Democracy)-өөс боловсруулсан мэдээлэл авах эрх хуулийн хэрэгжилтийн чанарыг үнэлэх Цогц арга зүйн дагуу Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуулийн хэрэгжилтэд 2025 оны нэгдүгээр сараас эхлэн үнэлгээ хийж байна. Үнэлгээний гол зорилго нь давуу болон сул талуудыг тодорхойлж, сул талуудыг арилгах арга хэмжээ авах явдал юм. Энэхүү үнэлгээгээр мэдээлэл хариуцагч таван төрлийн 20 байгууллагыг сонгон авсан. Эдгээр 20 байгууллага руу нийт 60 хүсэлт гурван төрлөөр (захидал, и-мэйл, утас) илгээсэн. Хүсэлт энгийн иргэний лавлагаанаас шат ахиж боловсруулах шаардлагатай мэдээллүүдийг хүссэн. Тайлбарлавал, нээлттэй мэдээлэл буюу ил байх, нууцад ороогүй мэдээлэл асуусан болно. Үүнээс 18 мэдээллийн хариуг бүрэн өгснөөс үзвэл мэдээлэл хүсэж буй тохиолдлын 30 хувьд нь хариу ирүүлжээ.

1.5. Сонгууль ба хэвлэл мэдээлэл

Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгыг мөрдөж эхэлсэн 2015 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрөөс хойш шүүхийн шийдвэрийн нээлттэй санд шүүлт хийж үзэхэд сонгуулийн үеэр цахим орчинд үзэл бодлоо илэрхийлснийх нь төлөө “сонгуулийн үеэр илт худал мэдээлэл тараах” гэмт хэрэгт холбогдуулан шүүхийн шийдвэрээр¹²⁴ эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэсэн тохиолдол гараагүй байна.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд 2023 оны 06 дугаар сарын 16-ны өдрийн хуулиар нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Ингэхдээ дараах хэсэгт өөрчлөлт оруулсан. Үүнд:

- (14.13) Сонгуулийн ерөнхий хорооноос санал хураалтын дүнгийн талаар албан ёсны мэдээлэл гаргаагүй байхад аливаа этгээд санал хураалтын дүнгийн талаар мэдэгдэл хийхийг хориглоно. Үүнийг зөрчвөл Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 1-т заасны дагуу хүнийг 10 сая төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 100 сая төгрөгөөр торгоно.
- (39.5) Сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх эрх бүхий радио, телевизийн үйлчилгээ эрхлэгч байгууллага сонгуулийн сурталчилгаа дууссанаас хойш 10 хоногийн дотор сурталчилгаа явуулсан талаарх тайланг нийтэд мэдээлнэ. Үүнийг зөрчвөл Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 8-д заасны дагуу хуулийн этгээдийг 20 сая төгрөгөөр торгоно.
- (46.2) Олон нийтийн радио, телевиз сурталчилгааны болон мэтгэлцээний нэвтрүүлгийг Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос баталсан хуваарь, цагийн дагуу зөвхөн төлбөргүй нэвтрүүлнэ.
- (46.4) Харилцаа холбооны зохицуулах хороо олон нийтийн радио, телевизээс ирүүлсэн сурталчилгааны болон мэтгэлцээний төлбөргүй нэвтрүүлгийн хуваарь, цагийн талаарх саналыг хянан үзэж, сурталчилгааны болон мэтгэлцээний нэвтрүүлгийн хуваарь, цагийг тэнцүү байхаар тооцож сурталчилгаа эхлэхээс долоогоос доошгүй хоногийн өмнө батална.
- Олон нийтийн радио, телевизээс бусад радио, телевиз сонгуулийн сурталчилгааны нэвтрүүлэг нэвтрүүлэх бол сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх тухай мэдэгдлийг (46.9.1) сурталчилгааны нэвтрүүлэг явуулахаар төлөвлөсөн цагийн хуваарь, (46.9.3) сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх үнийн саналын хамт Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд санал авах өдрөөс 30-аас доошгүй хоногийн өмнө хүргүүлж, бүртгүүлнэ.
- (46.11) Радио, телевиз нэгээс илүү сувагтай бол сонгуулийн сурталчилгааны нэвтрүүлгийг аль нэг сувгаар нэвтрүүлнэ.

Глоб интернэшнл төв, Азийн сангийн Монгол дахь төлөөлөгчийн газар. “Мэдээлэлтэй байх эрхийг хязгаарлаж буй хууль тогтоомжийн дүн шинжилгээ”. Улаанбаатар. 2019 он. 43 дахь тал

- (46.17) Улс төрийн мэтгэлцээний нэвтрүүлэг, хөтөлбөр сонгуулийн сурталчилгааны нэвтрүүлэгт хамаарахгүй боловч уг нэвтрүүлэг, хөтөлбөрт нэг намын бус, түүнчлэн бие даагч хэд хэдэн нэр дэвшигч, эсхүл өөр өөр нам, эвслийн төлөөлөл оролцсон байна.
- (46.20) Радио, телевизээр сонгуулийн сурталчилгааг нэвтрүүлэх, хяналт тавих, радио, телевизийг бүртгэх, бүртгэхээс татгалзах журмыг Харилцаа холбооны зохицуулах хорооны саналыг үндэслэн, энэ хуульд нийцүүлэн Сонгуулийн ерөнхий хороо батална.
- Аливаа этгээд өөрөө болон бусдаар дамжуулж сонгогчдын саналыг татах зорилгоор (48.1.7) хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, цахим орчин, мессеж ашиглан улс төрийн чансаа тогтоох зорилго бүхий аливаа хэлбэрийн шалгаруулалт, санал асуулга зохион байгуулах, нийтлэхийг хориглоно.
- (48.9) Нам, эвслийн дарга, нэр дэвшигч нь сонгуулийн сурталчилгаа эхэлсэн өдрөөс хойш санал авах ажиллагаа дуустал сонгуулийн сурталчилгааны бус бие даасан нэвтрүүлэг, хөтөлбөр, ярилцлагад орох, нам, эвслээс жагсаалтаар нэр дэвшигч ухуулах байр ажиллуулахыг хориглоно. Үүнийг зөрчвөл Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 20-д заасны дагуу хүнийг 20 сая төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 200 сая төгрөгөөр торгоно.
- (48.12) Харилцаа холбооны зохицуулах хороо энэ хуулийн 48.9, 48.10-д заасан үйл ажиллагаанд хяналт тавьж ажиллах бөгөөд энэ хуулийн 48.8, 48.9, 48.10-д заасныг зөрчсөн тохиолдолд радио, телевизийн байгууллагын олон суваг дамжуулах үйлчилгээ эрхлэгчийн сүлжээгээр дамжих эрхийг зөрчил гарсан өдрөөс эхлэн гурван сар хүртэл хугацаагаар хязгаарлана.

Мөн дараах хэсгийг нэмсэн. Үүнд:

- (39.7) Сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх эрх бүхий радио, телевиз нь энэ хуулийн 39.5-д заасны дагуу нийтэд мэдээлсэн тайланг шударга өрсөлдөөний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагад нийтэд мэдээлснээс хойш ажлын 5 өдрийн дотор хүргүүлнэ.
- (46.3) Олон нийтийн радио, телевиз нь нам, эвсэл, бие даан нэр дэвшигчдэд сонгуулийн сурталчилгааны болон мэтгэлцээний төлбөргүй нэвтрүүлгийн хуваарь, цаг олгох саналаа Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд хүргүүлэхдээ нам, эвслээс нэр дэвшигчдэд намын Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн дарааллыг, эвслийн тухайд эвсэлд нэгдэн орсон намын Улсын дээд шүүхэд бүртгүүлсэн дарааллыг, бие даан нэр дэвшигчийн тухайд Сонгуулийн ерөнхий хороонд бүртгүүлсэн дарааллыг баримтлан ижил нөхцөл, тэнцүү хугацаа ногдохоор тооцно.
- (46.27) Нам, эвсэл, нэр дэвшигчийн бэлтгэсэн сонгуулийн сурталчилгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний мэдээлэл авах эрхийг хангах зорилгоор хадмал тайлбар, эсхүл дохионы хэлний орчуулгатай байж болно.
- (46.28) Радио, телевизийн хүүхдэд зориулсан нэвтрүүлэг дундуур сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэхийг хориглоно.
- (47.12) Цахим орчин ашиглан сонгуулийн сурталчилгаа явуулах зардал энэ хуулийн 50.1-д заасны дагуу тогтоосон зардлын дээд хэмжээний 15 хувиас хэтрэхгүй байна. Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов 2024 оны 2 дугаар сарын 29-ний өдрийн А/12 дугаар тушаалын хавсралтаар “Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тойрогт нэг нэр дэвшигчээс сонгуульд зарцуулах зардлын дээд хэмжээ”-г баталсан.²³ Тухайлбал, 1 дүгээр тойрогт зардлын дээд хэмжээ 1,379.0 сая төгрөг байна. Ингэснээр тус тойрогт нэг нэр дэвшигчийн зүгээс цахим орчин ашиглан сонгуулийн сурталчилгаа явуулах зардал 206,850,000 төгрөг хүртэл байна.
- (48.10) Радио, телевиз нь сонгуулийн сурталчилгаа эхэлсэн өдрөөс хойш санал авах ажиллагаа дуустал нам, эвслийн дарга, нэр дэвшигч оролцсон энэ хуульд

²³ Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд нам, эвсэл, нэр дэвшигчээс зарцуулах зардлын дээд хэмжээ тогтоох тухай Монгол Улсын Ерөнхий аудиторовын тушаал <https://audit.mn/?p=24779>

зөвшөөрснөөс бусад хэлбэрийн бие даасан нэвтрүүлэг, хөтөлбөр, дуу, ярилцлага нэвтрүүлэхийг хориглоно.

- (48.16) Харилцаа холбооны зохицуулах хороо энэ хуулийн 48.15-д заасан дүгнэлтийг үндэслэн тухайн телевизийн олон суваг дамжуулах үйлчилгээ эрхлэгчийн сүлжээгээр дамжих эрхийг дүгнэлтэд дурдсан хугацаагаар хязгаарлах арга хэмжээг авна.
- (67.19) Сонгогчийг санал өгсний дараа өгсөн саналынх нь талаар асуухыг хориглоно.
- (71.16) Хяналтын тооллого хийх ажиллагаанд ажиглагч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын болон сонгогчдын төлөөллийг ажиглагчаар оролцуулж болно.
- (72¹.2) Сонгуулийн ерөнхий хороо санал тоолох ажиллагааг өөрийн байранд санал авах өдрийн 22:00 цагт эхэлж, ажиглагч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын төлөөллийг байлцуулан ил тод, нээлттэй явуулна.

Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 15-д эрх бүхий байгууллагаас баталсан цахим орчин ашиглан сонгуулийн сурталчилгаа явуулах, түүнд хяналт тавих журам зөрчсөн бол хүнийг 5 сая төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 50 сая төгрөгөөр торгохоор заасан. Сонгуулийн ерөнхий хорооны 2024 оны 03 дугаар сарын 06-ны өдрийн 14 дүгээр тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар “Цахим орчин ашиглан сонгуулийн сурталчилгаа явуулах, түүнд хяналт тавих журам”-ыг баталсан. Энэ журам дараах онцлог зохицуулалтыг тусгасан. Үүнд:

- (2.4) Хиймэл оюун ухаан ашиглан бүтээсэн сонгуулийн сурталчилгаа, сонгуультай холбоотой мэдээлэл бүхий зураг, дууны, дүрсний, дуу-дүрсний бичлэгт "Хиймэл оюун ухаан ашиглан бүтээсэн" гэх таних тэмдгийг харагдахуйц байдлаар байрлуулах бөгөөд таних тэмдгийг байрлуулаагүй тохиолдолд уг контентыг устгах, эсхүл хандалтыг хаах, эсхүл түр хязгаарлах арга хэмжээ авна.
- (1.4) “Цахим орчны үйлчилгээ эрхлэгч” гэдэгт цахим хуудас, цахим хэрэглүүр /аппликэйшн/, платформ, цахим орчин ашиглаж контентыг олон нийтэд хүргэх этгээдийг ойлгоно гэж тодорхойлсон бөгөөд (3.2) Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.1.3-т заасан бусад цахим хуудас нь сонгуулийн сурталчилгаа нийтлэх тохиолдолд сонгуулийн сурталчилгаа эхлэх өдрөөс өмнө Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд Сонгуулийн ерөнхий хорооноос баталсан Цахим орчны үйлчилгээ эрхлэгчээс сонгуулийн сурталчилгаанд ашиглах цахим хуудасны бүртгэлийн маягтын дагуу бүртгүүлнэ.
- Цахим орчны үйлчилгээ эрхлэгч нь (5.2.4) сонгуулийн сурталчилгаа хийсэн тохиолдолд сонгуулийн сурталчилгааг захиалсан этгээд болон сонгуулийн сурталчилгааны төлбөрийн талаарх мэдээлэл агуулсан тайланг сонгуулийн санал хураах өдрийн дараа өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор Сонгуулийн ерөнхий хорооноос баталсан Сонгуулийн сурталчилгаа явуулсан тайлангийн загварын дагуу бэлтгэж, Сонгуулийн ерөнхий хороонд хүргүүлэх үүрэгтэй бөгөөд (5.2.5) домэйн нэр ашиглан мэдээ мэдээллийг хэрэглэгчид хүргэж буй бүх төрлийн веб сайт нь сонгуулийн сурталчилгаа явуулахдаа сэтгэгдэл бичигдэхгүй тохиргоотойгоор нийтлэх, (7.2) иргэн, хуулийн этгээдийн гомдол маргааныг хүлээж авах шуудангийн хаяг, холбоо барих утасны дугаар, цахим шуудангийн хаягийг олон нийтэд ил тод байршуулах үүрэгтэй. Мөн (7.4) Цахим орчны цахим үйлчилгээ эрхлэгч нь хүн, хуулийн этгээдийн гомдол, маргааныг хэрхэн шийдвэрлэсэн талаарх тайланг сонгуулийн сурталчилгааны хугацаа дууссанаас хойш 30 хоногийн дотор гаргаж, олон нийтэд нээлттэй мэдээлнэ.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.11-т “Харилцаа холбооны зохицуулах хороо нь Сонгуулийн ерөнхий хорооны саналыг үндэслэн цахим орчин дахь олон нийтийн сүлжээний хандалтыг хязгаарлах, тархалтыг бууруулах технологийн арга хэмжээг сонгуулийн сурталчилгаа дууссан өдрөөс санал авах өдрийн дараах өдөр хүртэл авч болно” гэж заасан. Гэхдээ Сонгуулийн ерөнхий хорооны саналд тавигдах шаардлага, түүний агуулгын талаар хууль, журамд тусгайлан заагаагүй нь цахим орчин дахь үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, мэдэх эрхийг хэтрүүлэн хязгаарлах эрсдэлийг бий болгож байна.

Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 46.24-т “Радио, телевизээр сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх талаар энэ хуулийн 46.20-д заасан журам зөрчсөн бол эхний удаад сануулах арга хэмжээ авах, эсхүл радио, телевизийн сонгуулийн сурталчилгаа нэвтрүүлэх эрхийг санал авах өдөр хүртэл цуцлах тухай шийдвэр гаргана” гэж заасан бөгөөд Сонгуулийн ерөнхий хорооны 2024 оны 2 дугаар сарын 26-ны өдрийн 12 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар “Радио, телевизээр сонгуулийн сурталчилгааг нэвтрүүлэх, хяналт тавих, радио, телевизийг бүртгэх, бүртгэхээс татгалзах журам” шинэчлэн баталсан.

Мөн хуулийн 46.25-д зааснаар Олон нийтийн радио, телевизээс бусад радио, телевиз Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд бүртгүүлэхгүйгээр сонгуулийн сурталчилгааны нэвтрүүлэг нэвтрүүлсэн бол тухайн телевиз, радиогийн үйлчилгээ эрхлэгчийн зөвшөөрлийг Харилцаа холбооны зохицуулах хороо хүчингүй болгоно. Мөн 46.26-д зааснаар сонгуулийн сурталчилгаа зогсоох хугацаанаас өмнөх 48 цагт сонгуулийн сурталчилгааны нэвтрүүлгийн нийт хугацаа нь хоногт нэг цаг /60 минут/-аас илүүгүй байх, түүний хорин таваас илүүгүй хувь /15 минут/ нь нэг нам, эвсэлд, түүнчлэн бие даан нэр дэвшигчдэд ногдох, сонгуулийн сурталчилгаа эхэлсэн өдрөөс хойш санал авах ажиллагаа дуустал нам, эвслийн дарга, нэр дэвшигчийн оролцсон сонгуулийн сурталчилгааны бус бие даасан нэвтрүүлэг, хөтөлбөр, ярилцлага гаргахгүй байх үүргийг зөрчсөн бол телевиз, радиогийн үйлчилгээ эрхлэгчийн зөвшөөрлийг Харилцаа холбооны зохицуулах хороо хүчингүй болгоно.

Энэ нь хууль, журамд заасан зөрчил гаргасан телевиз, радиогийн үйлчилгээ эрхлэгчийн зөвшөөрлийг Харилцаа холбооны зохицуулах хороо хүчингүй болгох ба Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйлийн 12-т зааснаар “Сонгуулийн сурталчилгаанд радио, телевиз ашиглах талаар хуулиар тогтоосон журам зөрчсөн бол” хуулийн этгээдийг 100 сая төгрөгөөр торгох, 20-д зааснаар “...сонгуулийн сурталчилгаа эхлэхээс өмнө хийгдсэн аливаа нэвтрүүлэг, хөтөлбөр, дуу, дүрс бичлэг, ярилцлагыг нэвтрүүлсэн, нийтэлсэн бол” хүнийг 20 сая төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг 200 сая төгрөгөөр давхардуулан торгох эсэх, телевиз, радиогийн үйлчилгээ эрхлэгч нь тусгай зөвшөөрлөө хүчингүй болгуулах, өндөр үнийн дүнгээр торгуулах арга хэмжээний аль нэгийг сонгох боломжтой эсэхэд эргэлзээ бий болгож байна. Аль ч тохиолдолд телевиз, радиогийн үйлчилгээ эрхлэгчийн зүгээс сонгуулийн хуулийг ягштал мөрдөөгүй тохиолдолд эдийн засгийн цэнзур тогтоох үр дагавартай байна.

1.6. Нэр төр гутаахтай холбоотой зохицуулалт

Засгийн газраас 2022 оны 5 дугаар сарын 04-ний өдөр Монгол Улсын Их Хурлын дарга Г.Занданшатарт Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг өргөн мэдүүлсэн. Тус хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2-т зааснаар, Эрүүгийн хуульд “13.15 дугаар зүйл.Доромжлох” гэмт хэргийг нэмж “1. Хүний нэр төр, алдар хүндийг олон нийтэд гутаан доромжилсон бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс нэг мянга гурван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг сараас зургаан сар хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгэнэ.” гэж тусгажээ.

Эрүүгийн хуульд гүтгэх, доромжлох гэмт хэргийг тусгах нь хүний үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хэтрүүлэн хязгаарлах, сэтгүүл зүйн үйл ажиллагаанд цензур тогтоох үр дагавартай болохыг хүний эрхийн олон улсын байгууллагууд буюу Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээний байгууллагуудын зүгээс онцгойлон анхааруулсан байдаг. Тодруулбал, НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлөөс 2015 онд Монгол Улс дахь хүний эрхийн төлөв байдлын талаарх үндэсний II илтгэлийг хэлэлцэж өгсөн 150 зөвлөмжийг манай улс хэрэгжүүлэх үүрэг амлалт авч, Засгийн газрын 2016 оны 204 дүгээр тогтоолоор тэдгээрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний ерөнхий төлөвлөгөөг баталсан бөгөөд уг төлөвлөгөөнд гүтгэх, доромжлох үйлдлийг эрүүгийн гэмт хэрэгт тооцохоо болих асуудлыг судалж шийдвэрлэхээр заасан. Улмаар Улсын Их Хурлаас 2015 онд баталсан, 2017 оноос үйлчилсэн Эрүүгийн хуулийн шинэчилсэн найруулгад доромжлох, гүтгэх үйлдлийг хасаж хуульчилсан.

Гэвч “жигжиг гэмт хэргийн хууль” гэгддэг Зөрчлийн тухай хуулийн 6.21 дүгээр зүйлд “Гүтгэх” зөрчлийг хуульчилсан, 2020.01.10-ны өдөр Зөрчлийн тухай хуулиас “Гүтгэх” зөрчлийг хасаж, Эрүүгийн хуульд “13.14 дүгээр зүйл Худал мэдээлэл тараах” гэж нэрлэн нэмсэн. Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйл Худал мэдээлэл тараах гэмт хэрэгт 2020-2024 оны эхний хагаст нийт 2260 хэрэг бүртгэл үүссэн²⁴ нь хэвлэлийн эрх чөлөөг хязгаарлахад томоохон нөлөөлөл үзүүлж байна. Глоб Интернэшнл төвөөс жил бүр гаргадаг “Хэвлэлийн эрх чөлөөний тайланд 2022-2023”-д Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлд заасан “Худал мэдээлэл тараах” гэмт хэргийг хянан шийдвэрлэсэн анхан шатны шүүхийн хүчин төгөлдөр 45 шийдвэр байгаа талаар дурдсан. Үндсэн хуулийн цэцээс 2024 оны наймдугаар сарын нэгний өдөр Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг Монгол улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх асуудлаар маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагаа үүсгэх тухай 98 дугаар тогтоол гарсан. Худал мэдээлэл тараах гэмт хэрэгтэй холбоотой Улсын Дээд Шүүхээс 2024 оны 10 дугаар сарын хоёрны өдөр шийдвэрлэсэн дугаар 2024/ХШТ/110 тогтоол нь тус гэмт хэргийг хяналтын шатнаас шийдвэрлэсэн хамгийн анхны тохиолдол болсон. Гүтгэх, гутаах, доромжлох өөр хоорондоо харилцан адилгүй гурван тусдаа үйлдэлд Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу худал мэдээлэл тараах гэмт хэрэгт холбогдуулан ял шийтгэл хүлээлгэхгүй байхаар шийдвэрлэсэн нь практикт хууль хэрэглээний нэгдмэл байдлыг хангах түүхэн ач холбогдол бүхий шийдвэр болсон.²⁵

Эрүүгийн хуулийн дээрх заалттай холбоотойгоор 2020.11.04-ний өдөр НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн Хүний эрхийн төлөв байдлыг хянан хэлэлцэх ээлжит нэгдсэн хэлэлцүүлэг (UPR)-ийн Ажлын хэсгийн 36 дугаар чуулганаар Монгол Улс дахь хүний эрхийн төлөв байдлын талаарх үндэсний гуравдугаар илтгэлийг хэлэлцүүлэх үеэр өгсөн зөвлөмжид “Гүтгэх, доромжлох үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохгүй байх арга хэмжээ авах замаар сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтан болон иргэний нийгмийн идэвхтнүүд ямарваа шийтгэл хүлээхээс айж эмээх зүйлгүйгээр үйл ажиллагаагаа олон улсын стандартын дагуу чөлөөтэй

²⁴ Шүүхийн ил тод байдал төслийн хүрээнд Олон улсын эрх зүйн хөгжлийн байгууллагаас (IDLO) 2024 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдөр хийсэн сургалтын үеэр тус статистикийг танилцуулсан.

²⁵ Б.Пүрэвсүрэн “Доромжлох нь худал мэдээлэл тараах гэмт хэргийн шинжлэг” гэж дүгнэсэн Улсын Дээд Шүүхийн тогтоолд хийсэн дүн шинжилгээ”, Улаанбаатар хот, 2025 он.
<https://legaldata.mn/buteel/updf?id=2317>

явуулах нөхцөлийг хангах” гэж заасан.²⁶ Үүнийг баталгаажуулж НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн 2021.03.16-ны өдрийн 46/105 тоот тогтоол гарсан.²⁷

Түүнчлэн, НҮБ-ын Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын төрөлжсөн байгууллага буюу ЮНЕСКО-гийн “Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө ба хэвлэл мэдээллийн хөгжлийн дэлхийн чиг хандлага”-ын тайланд “Гүтгэх, доромжлох үйлдлийг эрүүжүүлэх замаар үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хязгаарлах явдал дэлхий даяар нэмэгдэж байна. Гүтгэх, доромжлохтой холбоотой асуудлыг шүүхийн бус журмаар буюу хэвлэлийн зөвлөл зэрэг хэвлэл мэдээллийн өөрийн зохицуулалтын механизмаар шийдвэрлэх нь зүйтэй байна” гэж дүгнэсэн.²⁸

Иймд “худал мэдээлэл тараах” гэмт хэргийг Эрүүгийн хуульд оруулсан, доромжлох үйлдлийг дахин гэмт хэрэгт тооцож зүйлчлэхээр хэлэлцэж байгаа нь өмнөх олон улсын үүрэг амлалт, байр сууриас ухарсан алхам болох тул дээрх “доромжлох” гэмт хэргийг Эрүүгийн хуульд нэмэхгүй байх, Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлийг хүчингүй болгох эсхүл нэмэлт шаардлагатай тайлбарыг хийх нь үр дүнтэй алхам болох юм.

Эрүүгийн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлд орсон “доромжлох” гэмт хэрэгтэй холбоотойгоор иргэний нийгмийн байгууллагаас гадна Гадаад харилцааны яамны 2022.04.14-ний өдрийн 09/1777 тоот албан бичиг, Хууль зүйн туслалцааны төвийн 2022.04.12-ын өдрийн 1/112 тоот албан бичигтээ “доромжлох” гэмт хэргийн зохицуулалтыг хуулийн төслөөс хасах талаар Засгийн газарт санал өгч байжээ. Гэвч эдгээр байгууллагын саналыг үл хэрэгсэж Засгийн газраас дээрх хуулийн төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн явдал нь “доромжлох” гэмт хэргээр дамжуулан Монгол Улсын Үндсэн хуульд баталгаажуулсан үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхээ эдлэх явдлыг зориуд хясан боогдуулах санаа, зорилготой гэж үзэхэд хүргэж байна.

Мөн Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны 12 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2024 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”-ийн 77-д Эрүүгийн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Засгийн газар санаачилж, өргөн мэдүүлэхдээ “Монгол Улсын Үндсэн хуульд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлтийн дагуу Эрүүгийн хуульд зарим гэмт хэргийг шинээр тусгах, хүрээлэн байгаа орчны эсрэг гэмт хэргийн улмаас үүсэх гэм хорыг бууруулах чиглэлээр холбогдох өөрчлөлтийг тусгах, хуулиар харьяалуулсан зарим гэмт хэргийн шинжийг Зөрчлийн хуульд заасан зөрчлийн шинжээс ялгаатай байдлаар хуульчлах, нийгмийн хор аюул, үйлдэгдэж байгаа арга, хэлбэрээс хамаарч зарим гэмт хэрэг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдэд оногдуулах эрүүгийн хариуцлагыг оновчтой болгох”-оор тусгасан. Гэвч энэ тогтоолыг зөрчиж, “доромжлох” үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохоор Засгийн газраас зүтгэж байна.

Эрүүгийн хуульд гүтгэлэг, доромжлолтой холбоотой зохицуулалтыг оруулахгүй байх замаар шүүмжлэлт, эрүүл дуу хоолой, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хамгаалах нь зүйтэй байна. Энэ нь бусдыг гүтгэх, доромжлох явдлыг зөвтгөөгүй бөгөөд энэ асуудлыг Иргэний хуулийн зохицуулалтын дагуу иргэний хэргийн шүүхээр болон хэвлэл мэдээллийн өөрийн зохицуулалтын байгууллагаар шийдвэрлүүлэх арга зам нь илүү тохиромжтой болно.

Дээрх НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн зөвлөмж гарснаас хойш 3 жилийн дараа буюу Засгийн газрын 2023 оны 09 дүгээр сарын 26-ны өдрийн 357 дугаар тогтоолын хавсралтаар “НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжүүдийг 2023-2025 онд хэрэгжүүлэх арга хэмжээний ерөнхий төлөвлөгөө” баталсан. Энэ төлөвлөгөөнд

²⁶ НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлийн Хүний эрхийн төлөв байдлыг хянан хэлэлцэх ээлжит нэгдсэн хэлэлцүүлэг (UPR)-ийн Ажлын хэсгийн 36 дугаар чуулганаар Монгол Улс дахь хүний эрхийн төлөв байдлын талаарх үндэсний гуравдугаар илтгэлийг хэлэлцүүлэх үеэр өгсөн зөвлөмж

https://www.upr-mongolia.mn/images/UPR-Recommendations_MON_2022.pdf
<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/mn-index> <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/045/64/PDF/G2104564.pdf?OpenElement>

²⁷ A/HRC/DEC/46/105 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/071/60/PDF/G2107160.pdf?OpenElement>

²⁸ UNESCO. The “misuse” of the judicial system to attack freedom of expression: trends, challenges and responses. 2022 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383832>

“116.69.Гүтгэх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохгүй байх арга хэмжээ авах зэрэг замаар сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтан болон иргэний нийгмийн идэвхтнүүд ямарваа шийтгэл хүлээхээс айж эмээх зүйлгүйгээр үйл ажиллагаагаа олон улсын стандартын дагуу чөлөөтэй явуулах нөхцөлийг хангах” зөвлөмжийн дагуу “Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн төсөл (шинэчилсэн найруулга)-ийг боловсруулах”, “116.71.Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудын эсрэг үйлдсэн халдлагыг хараат бусаар мөрдөн шалгах нөхцөлийг баталгаажуулж, гэм буруутай нь тогтоогдсон этгээдэд шийтгэл хүлээлгэх” зөвлөмжийн дагуу “Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтны эсрэг үйлдсэн халдлагыг мөрдөн шалгах, гэм буруутай этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх зорилгоор хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах, халдлагыг мөрдөн шалгах үйл ажиллагааг бэхжүүлэх” арга хэмжээ авахаар тус тус заасан. Энэ төлөвлөгөөний заалт нь Эрүүгийн хуулиас гүтгэх гэмт хэргийг хасах, доромжлох гэмт хэргийг нэмэхгүй байх агуулгыг илэрхийлэхгүй юм.

Үүнээс гадна Эрүүгийн хуулийн 14.8 дугаар зүйл (Сонгуулийн үеэр илт худал мэдээлэл тараах)-ийн 1-т “Сонгуульд оролцогч улс төрийн нам, намуудын эвсэл, нэр дэвшигчийн нэр хүндэд халдаж, илт худал мэдээлэл тараасан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс таван мянга дөрвөн зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл нэг сараас нэг жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгэнэ” гэж, Зөрчлийн тухай хуулийн 17.1 дүгээр зүйл (Сонгуулийн хуулийг зөрчих)-ийн 7-д “Нэр дэвшигчийн нэр төр, алдар хүндийг гутаан доромжилсон худал мэдээллийг нийтэд тараасан нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол хүнийг таван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг тавин мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэж тус тус заасан. Эдгээр зохицуулалт нь сонгуулийн үеэр сонгуульд оролцогч улс төрийн нам, намуудын эвсэл, нэр дэвшигчийн талаар чөлөөтэй хэлэлцэх, шүүмжлэх боломжийг хязгаарлаж, цензур тогтоосон шинжтэй байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн 5.20 дугаар зүйл (Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль зөрчих)-ийн 2-т “Хүний эрх хамгаалагч нь ... хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчиж, бусдын нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан бол учруулсан хохирол, нөхөн төлбөрийг гаргуулж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэж заасан нь сэтгүүлчийн мэргэжлийн үйл ажиллагааны явцад бэлтгэсэн, нийтэлсэн мэдээ, нийтлэлд эрх ашиг нь хөндөгдсөн этгээдийн гомдлоор сэтгүүлчийг торгох, хохирол, нөхөн төлбөрийн буюу эдийн засгийн цензур тогтоох үр дагавартай байна. НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн хорооны 2022.11.10-ны өдрийн дүгнэлтэд “Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд эрх мэдэлтнүүд хүний эрх хамгаалагчийн үйл ажиллагаанд саад учруулах, хязгаарлахад ашиглах заалтууд тусгасан байна. Тухайлбал, 8.1.3-т хүний эрх хамгаалагчид хүний эрх, эрх чөлөө, бусдын нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаахыг хориглосон заалт” гэжээ.²⁹ НҮБ-ын Дур зоргоор саатуулах асуудал хариуцсан ажлын хэсгийн Монгол Улсад хийсэн айлчлалын 2023.07.05-ны тайлангийн 23-т “Хүний эрх хамгаалагчид хүний эрх, эрх чөлөө, бусдын нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаахыг хориглоно гэсэн заалтуудад Ажлын хэсэг санаа зовж байна. Хүний эрх хамгаалагчдын хууль ёсны ажил нь одоо байгаа бодлого, үйл ажиллагааг шүүмжлэх, эсэргүүцэх явдал байдгийг дурдахад ийм бүдэг бадаг, өргөн хүрээтэй үг хэллэг, ялангуяа “нэр хүнд” гэсэн нэр томъёог буруугаар ашиглаж, тэдний ажлыг “дуугүй” болгож, гэмт хэрэгт тооцоход хүргэж болох”, 24-т “Тодорхой бус, өргөн утгаар томъёолсон хуулийн заалтууд нь lex certa зарчмыг зөрчихөд хүргэж болзошгүй бөгөөд энэ нь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 11 дүгээр зүйлийн 2-т заасан хууль ёсны зарчмаар тогтоогдсон хуулийн зохих процессыг зөрчиж болно. Хууль ёсны зарчмын урьдчилсан нөхцөлийг хангасан хууль зүйн үндэслэлгүйгээр хүний эрх чөлөөг хасахад тодорхой бус үг хэллэг бүхий заалтыг ашиглаж болно” гэж онцлон шүүмжилжээ.³⁰ Иймд Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай

²⁹ UN, Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Concluding observations on the fifth periodic report of Mongolia. E/C.12/MNG/CO/5 (CESCR 2022)

<https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=E%2FEC.12%2FMNG%2FCO%2F5&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

³⁰ UN, Human Rights Council. Visit to Mongolia. Report of the Working Group on Arbitrary Detention. A/HRC/54/51/Add.2

хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1.8, 8 дугаар зүйлийн 8.1.3, 7 дугаар зүйлийн 7.2 дахь хэсгийг, үүнтэй холбоотойгоор Зөрчлийн тухай хуулийн 5.20 дугаар зүйл /Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль зөрчих/-ийн 2 дахь хэсгийн "...хүний эрх хамгаалагчийн үйл ажиллагааг хувийн ашиг сонирхолд ашигласан, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчиж, бусдын нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасан" гэснийг тус тус хүчингүй болгох шаардлагатай байна.

Дээр дурдсан заалтуудаас гадна Зөрчлийн тухай хуулийн 5.9 дүгээр зүйл (Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль зөрчих)-ийн 1-т "Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуульд заасан үүргээ биелүүлээгүй бол хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно" гэж, Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 31.1.1-т иргэн "бусдын нэр төр, алдар хүнд, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хохироохгүй байх, өөрийн үзэл бодлыг илэрхийлэхдээ бусдын нэр төр, алдар хүндэд хүндэтгэлтэй хандах, гэмт хэрэг, зөрчилд бусдыг өдөөн хатгахгүй, олон нийтийн аюулгүй байдал, нийтийн хэв журмыг гажуудуулах үйлдэл гаргахгүй байх" үүрэгтэй гэж тус тус заасан. Энэ нь практикт Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуулийн дээр дурдсан бусад заалтаар шийтгэх боломжгүй үед хэрэглэгддэг заалт болж, иргэдийн шүүмжлэлт дуу хоолойг хязгаарлах үр дагавартай болжээ. Энэ мэтчилэн, Монгол Улс дахь холбогдох хууль тогтоомжуудад үзэл бодлоо илэрхийлэх, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөг хязгаарласан олон зүйл, заалтууд байгааг онцолж, Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай /шинэчилсэн найруулга/-ын төслийг өргөн барихдаа дагалдах хуулийн төслүүдийг тооцоо, судалгааны үндсэн дээр боловсруулж, засах алхам хийх нь нэн чухал юм.

1.7. Агуулгын хязгаарлалт

1998 онд батлагдсан “Хэвлэлийн эрх чөлөөний тухай” хуулийг шинэчлэх зорилгоор сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд 10 орчим хуулийн төсөл боловсруулсан ч батлагдаж чадаагүй байна. Эдгээр төслүүд нь хэвлэл мэдээллийн салбарт үүссэн шинэ чиг хандлагууд, техник технологийн хөгжилтэй уялдуулан хууль, эрх зүйн шинэ зохицуулалт хийх шаардлагаас үүдэлтэй юм.

2025 оны нэгдүгээр сард Засгийн газраас өргөн барьсан “Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай” хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд зарим тохиолдолд хязгаарлалт тогтоосон шинжтэй заалтууд байгааг ЮНЕСКО-гийн дэмжлэгтэй хэрэгжүүлсэн “Хууль ба Ардчилал төв”-өөс онцлон дурдаж, сайжруулах болон нэмж тусгах шаардлагатай 46 саналыг 2025 оны гуравдугаар сард хүргүүлсэн байна.

2025 оны хоёрдугаар сарын 10-ны өдөр Цахим хөгжил, инновац, харилцаа холбооны яам (ЦХИХХЯ) “Худал мэдээлэлтэй тэмцэх төв” байгуулах тухайгаа олон нийтэд мэдээлсэн. Энэхүү төвийг байгуулах үндэслэл нь цахим орчинд тархаж буй худал мэдээллээс үүдэн нийгмийн хуваагдал, эв нэгдлийн алдагдал, зөрчилдөөн үүсэх эрсдэлтэй холбоотой гэж ЦХИХХЯ-ны сайд Ц.Баатархүү тайлбарласан. Тэрээр цааш нь, дэлхийн эдийн засгийн чуулга уулзалтын үеэр 2030 он хүртэлх хамгийн том эрсдэлүүдийн нэгээр худал мэдээлэл нэрлэгдсэн. Иймд бид шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, баталгаатай мэдээллийг түгээх зорилгоор албан ёсны төв байгуулах шаардлагатай гэж үзэж байна” гэжээ. Тэгвэл, 2020.09.23-ны өдөр цагдаагийн байгууллагын дэргэд худал мэдээлэлтэй тэмцэх бие даасан нэгж байгуулсан тухай мөн Цагдаагийн Ерөнхий газраас мэдээлж байсан. Эдгээр оролдлого нь, одоогийн мөрдөгдөж буй Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийн 3.2 дахь хэсэг “төрөөс хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд нийтлэх, нэвтрүүлэх мэдээлэлд хяналт тавих байгууллага байгуулахгүй бөгөөд ийм хяналтын үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхгүй” гэсэн заалттай нийцэхгүй юм.

Зөрчлийн тухай хуульд 2024.06.05-ны өдөр нэмэлт өөрчлөлт оруулсан 15.36 дугаар зүйл Монгол Улсын Шүүхийн тухай хууль зөрчих хэсэгт “хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүхийн ажиллагааны явцад талуудын гаргасан гомдол, нэхэмжлэл, тайлбар, хүсэлт, шүүх хуралдааны тэмдэглэл, шүүхийн шийдвэрийг гуйвуулан, ташаа байдлаар бусдад түгээсэн бол хүнийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хоёр мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно” гэж заасан. Энэхүү заалт нь 2025 оны нэгдүгээр сарын нэгний өдрөөс эхлэн үйлчилж эхэлсэн. Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хязгаарлах зайлшгүй шаардлагатай үндэслэл биш бөгөөд бусдын нэр төр, алдар хүнд, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам, хүн амын эрүүл мэнд гэх үндэслэлүүдэд хамаарахгүй юм. НҮБ-ын Хүний Эрхийн хорооны 102 дугаар чуулганаар 2011 онд батлагдсан ИБУТЭТОУП-ын нэмэлт 34-р тайлбарын 34 дэх хэсэгт “Хязгаарлалтыг хэтрүүлэн өргөжүүлж үл болно. 27 тоот Ерөнхий тайлбарт “Хязгаарлалтын арга хэмжээнүүд нь хэмжээндээ байх зарчимд нийцэх ёстой. Тэдгээр нь хамгаалах үүргийг гүйцэтгэхэд зохицсон байх ёстой, арга хэрэгсэл нь хамгаалах үүргийг биелүүлэгчдэд саад тотгор болохооргүй байх ёстой, хамгаалагдах эрх ашгийн хэмжээнд байх ёстой” гэснийг Хороо зөвлөмж болгож байна. Хэмжээндээ байх зарчмыг зөвхөн хязгаарлалтын хүрээг тодорхойлсон хууль төдийгүй хууль хэрэгжүүлэгч захиргааны байгууллага, шүүхийн эрх мэдэлтнүүд хүндэтгэх ёстой” талаар дурдсан.

1.8. Бусад зохицуулалт

Зөрчлийн тухай хуульд 14.15 дугаар зүйл буюу “Өргөн нэвтрүүлгийн тухай хууль зөрчих” зөрчлийг 2023 оны 01 дүгээр сарын 06-ны өдрийн хуулиар нэмсэн. Үүний дагуу өргөн нэвтрүүлгийн үйлчилгээ эрхлэгч нь нэвтрүүлгийг бэлтгэх, нэвтрүүлэх, дамжуулах техник, тоног төхөөрөмжийн сүлжээний найдвартай ажиллагаа, стандартын шаардлагыг хангаагүй бол нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг нэг мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, өргөн нэвтрүүлгийн үйлчилгээг тусгай зөвшөөрөлд зааснаас бусад төрөл, үйлчилгээ эрхлэх хүрээ, байршилд эрхэлсэн бол хуулийн этгээдийг гурван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, өргөн нэвтрүүлгийн үйлчилгээг тусгай зөвшөөрөлгүйгээр, эсхүл өргөн нэвтрүүлгийн үйлчилгээ эрхлэхийг хориглосон этгээд эрхэлсэн бол тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгож, хүнийг таван зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг таван мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгохоор тусгасан. Гэвч Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6.50-д заасан харилцаа холбооны хяналтын улсын байцаагч харьяалан шалган шийдвэрлэх зөрчилд энэ талаар заагаагүй. Ингэснээр Зөрчлийн тухай хуульд 14.15 дугаар зүйлд заасан “Өргөн нэвтрүүлгийн тухай хууль зөрчих” зөрчлийг шалган шийдвэрлэх боломжгүй байна. Үүнтэй холбоотойгоор Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд дээрх зүйлийг нэмэх төслийг Цахим хөгжил, харилцаа холбооны яамнаас боловсруулжээ.³¹

Практикт үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөтэй холбоотой маргааныг хэрхэн шийдвэрлэж буй талаар авч үзье.

Нийслэлийн Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүхийн веб сайт³² болон олон нийтийн сүлжээ буюу фейсбүүкийн шүүхийн мэдээ пэйж хуудсанд иргэн Б.Баярбаатарт холбогдох зөрчлийн хэргийн мэдээллийг дараах байдлаар нийтэлсэн.

Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийн 2025 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 2025/ЗШ/280 дугаар шийтгэврийг эс зөвшөөрч зөрчилд холбогдогч Б.Баярбаатар, түүний өмгөөлөгч Д.Содномдорж нарын хамтран гаргасан давж заалдах гомдлоор Б.Баярбаатарт холбогдох зөрчлийн хэргийг давж заалдах шатны шүүх хянан хэлэлцлээ.

Хэргийн агуулгыг товч дурдвал: Б.Баярбаатар нь 2024 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдөр өөрийн “Бурханы хүү Баярбаатар” нэртэй фейсбүүк цахим хаягаас олон нийтийн сүлжээнд зүй бус үг хэрэглэж, лайв бичлэг хийж, олон нийтийг үл хүндэтгэж танхайрсан зөрчилд холбогдсон.

Анхан шатны шүүхээс Б.Баярбаатарыг олон нийтийг үл хүндэтгэж танхайрсан зөрчил үйлдсэнд тооцож, Зөрчлийн тухай хуулийн тусгай ангийн 5.2 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.4 дэх заалтад зааснаар түүнд зан үйлд нөлөөлөх 50 цагийн хугацаагаар албадан сургалтад хамруулж, 30 хоног баривчлах шийтгэл оногдуулж шийдвэрлэсэн.

Давж заалдах шатны шүүх зөрчилд холбогдогч, түүний өмгөөлөгчийн нарын гомдолд заасан асуудлаар хязгаарлахгүйгээр хэргийн бүх ажиллагаа, шийдвэрийг хянаж үзэхэд эрх бүхий албан тушаалтан нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан нотлох баримт цуглуулах, бэхжүүлэх ажиллагааг ноцтой зөрчсөн байна. Тухайлбал, Хэл шинжлэлийн хүрээлэнгээр шинжилгээ хийлгэх шинжээч томилсон тогтоол, хохирогч, гэрчээс мэдүүлэг авах, эд зүйлд үзлэг хийх зэрэг ажиллагаанууд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай, Шүүх шинжилгээний тухай хуульд тус тус нийцээгүй нь давж заалдах шатны шүүхээс хууль зүйн дүгнэлт хийх боломжгүй нөхцөл байдлыг үүсгэлээ.

Иймд дээрх хуулиудыг ноцтой зөрчсөн алдаануудыг зөвтгүүлсний эцэст хэргийг

³¹ Харилцаа холбооны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд санал авах тухай <https://mddc.gov.mn/mn/%d1%85%d1%83%d1%83%d0%bb%d1%8c-%d1%8d%d1%80%d1%85-%d0%b7%d2%af%d0%b9/>

³² https://citycourt.mn/site/index.php?newsid=1014&fbclid=IwY2xjawIjzvRleHRuA2FlbQlXMQABHSXBanZS9MAqCGenZoEMEkz3Tde8wx8o9pzPYLtv37adY4MR1A6Jz8kyFw_aem_whSkYzoUI6hvkQvqCBJZqA

шийдвэрлэх нь зүйтэй байх тул Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийн 2025 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 2025/ЗШ/280 дугаар шийтгэврийг хүчингүй болгож шийдвэрлэв.

Дүгнэвэл, Монгол Улсын Үндсэн хуулиар үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх нь хамгаалагдсан боловч үг хэлснийхээ төлөө эрх чөлөөгүй байж болохгүй юм. 2020 онд НҮБ-ын Хүний эрхийн хорооноос өгсөн зөвлөмжид үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөтэй холбоотой дараах хоёр зөвлөмж багтсан. Үүнд: 69 дэх хэсэгт, Гүтгэх үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцохгүй байх арга хэмжээ авах зэрэг замаар сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтан болон иргэний нийгмийн идэвхтнүүд ямарваа шийтгэл хүлээхээс айж эмээх зүйлгүйгээр үйл ажиллагаагаа олон улсын стандартын дагуу чөлөөтэй явуулах нөхцөлийг хангах³³ (Эстони); 70 дахь хэсэгт Зөрчлийн тухай хуулийн 6.21 дэх заалтыг хүчингүй болгох замаар үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хамгаалах³⁴ (ИБУИНХУ). Энэ дагуу Зөрчлийн тухай хуулиас Гүтгэх заалтыг хасаж, 2020 оны нэгдүгээр сарын 10-ны өдрөөс эхлэн Эрүүгийн хуульд Илт худал мэдээлэл тараах гэмт хэргийг шинээр хуульчилсан бөгөөд энэ төрлийн гэмт хэрэгт хорих ялын шийтгэл байхгүй юм. Гэвч олон нийтийн сүлжээнд зүй бус үг хэрэглэсэн (хараалын) тус үйлдэлд Зөрчлийн тухай хуулийн 5.2 дугаар зүйлийн 1.4 дэх хэсэг буюу Танхайрах зөрчлийн олон нийтийг үл хүндэтгэж хэмээн үзэж анхан шатны шүүхээс 30 хоног баривчлах шийтгэл оногдуулсан нь үзэл бодлоо илэрхийлэх эрхэд холбогдуулан оногдуулсан хамгийн хүнд шийтгэл болон бүртгэгдсэн юм. Харин тухайн зөрчилд эцсийн шийдвэр гаргах эрх бүхий Нийслэлийн Эрүүгийн хэргийн давж заалдах шатны шүүхээс Дүүргийн Эрүү, Иргэний хэргийн хялбар ажиллагааны анхан шатны тойргийн шүүхийн 2025 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 2025/ЗШ/280 дугаар шийтгэврийг хүчингүй болгож шийдвэрлэсэн нь сайшаалтай боловч үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг тайлбарлаж шүүхээс ямар нэгэн дүгнэлт хийгээгүй нь энэхүү бидний үндсэн хуулиар олгогдсон эрх чөлөө нь бусад хууль тогтоомжоор төдийлөн хамгаалагдаж чадахгүй байгааг харуулсан тохиолдол болов.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 23.8.12-т Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны эрхлэх асуудалд “хэвлэл мэдээллийн хараат бус байдал” гэж заасан. Мөн 38.3 дугаар зүйлд “Иргэд, дотоод, гадаадын зочид төлөөлөгчид чуулганы ажиллагаатай танилцах, хэвлэл мэдээллийн байгууллага мэдээлэл, сурвалжилга хийх эрхтэй бөгөөд энэ талаар мөрдөх журмыг Ерөнхий нарийн бичгийн дарга батална” гэж заасан. Ингэснээр хэвлэл мэдээллийн байгууллага мэдээлэл, сурвалжилга хийх эрхтэй холбоотой харилцааг УИХ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга тодорхойлох болж байна.

ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ӨӨРИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

Урт хугацааны яриа хэлэлцүүлгийн үр дүнд анхны өөрийн зохицуулалтын байгууллага болох Монголын Хэвлэл мэдээллийн зөвлөл 2015 оны 1 дүгээр сарын 28-ны өдөр албан ёсоор байгуулагдсан. Монголын Хэвлэл мэдээллийн зөвлөлийг 15 хүний бүрэлдэхүүнтэй Удирдах зөвлөл удирдах бөгөөд Телевиз, радио, сайтын ёс зүйн хороо (15 хүн), Сонин, сэтгүүл, сайтын ёс зүйн хороо (15 хүн), ажлын алба, гүйцэтгэх захиралтайгаар үйл ажиллагаа явуулж байна. Байгуулагдсан цагаасаа хойшхи сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 591 гомдол хүлээн авч шийдвэрлэсэн байна. Энэ нь нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүнд болон худал мэдээлэл тараах гэмт хэрэгтэй холбоотой цагдаа, прокурор, эрүүгийн, иргэний шүүхийн маргааныг зохих хэмжээнд бууруулах ач холбогдолтой юм.

ХМЗ байгуулагдсан цагаасаа хойш иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагаас сэтгүүл зүйн ёс зүйн зарчмыг зөрчсөн гэж үзсэн нийт 591 /2024 оны 12 сарын 31-ний байдлаар/ гомдлыг хүлээн авч, шийдвэрлээд байна. Хэвлэл мэдээллийн зөвлөл нийгэмд үйлчлэх төрийн бус байгууллага (НҮТББ)-ын дүрэм, Үйл ажиллагааны журам, Гомдол хүлээн авах, барагдуулах журам, Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчимд тулгуурлан өргөдөл гомдлыг хэлэлцэж дүгнэлт гаргадаг.

³³ https://www.upr-mongolia.mn/images/UPR-Recommendations_MON_2022.pdf

³⁴ Мөн дээрх линкээс үзнэ үү.

2024 онд иргэд, байгууллагаас ирүүлсэн нийт 36 өргөдөл гомдлын 54%-ийг РТС-ын ёс зүйн хороо, 46%-ийг Сонин, сэтгүүл, сайтын ёс зүйн хороо хэлэлцжээ.

ХМЗ-өөс өргөдөл гомдлыг шийдвэрлэсэн байдал:

Гомдол хүлээн авах, барагдуулах журам (цаашид ГХАБЖ гэх)-ын 2.3-ийн дагуу 16 редакцад хаягласан гомдлыг хугацаа хэтэрсэн, материалаа бүрэн бүрдүүлж өгөөгүй, Зөвлөлийн чиг үүрэгт хамаарахгүй, гомдол үндэслэлгүй зэрэг шалтгаанаар тус Зөвлөлийн Ажлын албанаас урьдчилсан хяналт хийж шийдвэрлэсэн байна.

Харин 5 редакцад хаягласан өргөдлийг гомдол гаргагч өөрөө буцаан татсан.

Үлдсэн 15 гомдлыг хоёр Хорооны 6 удаагийн хуралдаанаар хэлэлцэж, ГХАБЖ-ын 6.3-ийн дагуу дараах дүгнэлтийг гаргасан.

1) ГХАБЖ-ын 6.3.1 –ийн дагуу 4 редакцыг Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчим зөрчөөгүй гэдгийг олон нийтэд мэдээлэх;

2) ГХАБЖ-ын 6.3.2-ын дагуу 1 редакцыг зөрчлөө өөрсдөө залруулсан, уучлал гуйсныг мэдэгдэж, нэрийг дурдахгүйгээр олон нийтэд мэдээлэх;

3) ГХАБЖ-ын 6.3.3-ийн дагуу 9 редакцыг Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчим зөрчсөн тул нэрийг дурдаж олон нийтэд мэдээлэх тухай дүгнэлт гаргажээ.

Нэг гомдлыг гомдол гаргагч хуулийн байгууллагад давхар хандсан байгаа тул ГХАБЖ-ын 3.4-г үндэслэн түр хойшлуулах шийдвэр гаргасан байна.

ХМЗ нь өнгөрсөн арван жилийн хугацаанд нийт 591 өргөдөл гомдлыг уншигч, сонсогч, үзэгчдээс хүлээн авсан бөгөөд үүнээс 338 (58%)-ийг Ёс зүйн хороодын 60 удаагийн хуралдаанаар (дунджаар нэг хуралдааны үргэлжлэх хугацаа 4 цаг, нийт 240 цаг, 14,400 минут) хэлэлцэн шийдвэрлэжээ. Эдгээр хуралдааныг тус бүр 15 хүний бүрэлдэхүүнтэй хоёр Ёс зүйн хорооны 30 гишүүн сэтгүүл зүйн мэргэжлийн чанарыг дээшлүүлэх зорилгын хүрээнд сайн дурын үндсэн дээр цалин хөлсгүйгээр хэлэлцэн шийддэг. Эдгээр хороодын нийт хэлэлцсэн гомдлын 74 хувь нь редакц хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчим зөрчсөн гэсэн дүгнэлт байсан бөгөөд хамаарах хэвлэл мэдээллийн байгууллагад залруулга гаргах, уучлал гуйх зэргээр алдаагаа залруулах зөвлөмж хүргүүлжээ. Ёс зүйн хорооны дүгнэлтэд тулгуурлан редакцууд алдаагаа залруулах, уучлал гуйх хандлага нэмэгдэж, редакцын бодлогоо сайжруулан боловсруулж уншигч, сонсогч, үзэгчиддээ тайлагнах соёл хөгжиж байна.

Хэвлэл мэдээллийн өөрийн зохицуулалт нь ардчиллын тулгуур багануудын нэг бөгөөд дэлхий дахинд 100 орчим жилийн түүхийг бүтээж жишиг сайн туршлагуудыг хуримтлуулж ирсэн. Монголын ХМЗ нь эдгээрээс суралцахын сацуу бүс нутагтаа хараат бус, бие даасан хэвлэл мэдээллийн өөрийн зохицуулалтын сайн туршлага болж буй нь бидэнд илүү хариуцлага хүлээлгэж байгаа юм. Бид 2017 онд Европын хараат бус хэвлэлийн зөвлөлүүдийн холбооны ажиглагч гишүүн, 2023 онд Төв Азийн хэвлэл мэдээллийн өөрийн зохицуулалтын байгууллагуудын сүлжээний гишүүн болж олон улсад туршлагаа сурталчлан таниулсаар байна.

ХОЁР. СЭТГҮҮЛЧ, ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ЭСРЭГ ИРГЭНИЙ БОЛОН ЭРҮҮГИЙН ХЭРЭГ

2.1. Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийн эсрэг гомдол, мэдээлэл ба эрүүгийн хэргийн шийдвэрлэлт

Улсын Ерөнхий прокурорын газрын 2025.04.01-ний өдрийн 7/1579 тоот албан тоотор, Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 14.2 дугаар зүйл Мэдээлэл хайх, хүлээн авахад саад учруулах зүйлээр 2017-2024 оны хооронд нэг ч хэрэг бүртгэлийн хэрэг нээгдээгүй тухай дурджээ. Үндсэн хуулийн цэцээс 2024 оны наймдугаар сарын нэгний өдөр Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг Монгол улсын Үндсэн хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн эсэх асуудлаар маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагаа үүсгэх тухай 98 дугаар тогтоол гарсантай холбоотойгоор тус гэмт хэрэгт холбогдуулан яллах дүгнэлт үйлдэж, шүүхэд шилжүүлсэн хэргийг Үндсэн хуулийн цэцэд маргаан хянан шийдвэрлэгдэж дуусах хүртэл хугацаанд түдгэлзүүлсэн байна.

УИХ-аас 2020 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдөр Эрүүгийн хуульд 13.14 дүгээр зүйл буюу “Худал мэдээлэл тараах” гэмт хэргийг шинээр хуульчилж, 2020.02.13-ны өдөр “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлд нийтлэгдсэн.³⁵ Худал мэдээлэл тараах гэмт хэргийн тоо баримтын тухайд, Эрүүгийн хуулийн 13.14 дүгээр зүйл Худал мэдээлэл тараах гэмт хэрэгт 2020-2024 оны эхний хагаст нийт 2260 хэрэг бүртгэл үүссэн³⁶ нь хэвлэлийн эрх чөлөөг хязгаарлахад томоохон нөлөөлөл үзүүлж байна. 2024 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдрийн байдлаар тус онд “худал мэдээлэл тараасан” гэмт хэрэгтэй холбоотой **697 гомдол** хүлээн авсны **16 нь сэтгүүлчтэй** холбоотойгоос, **4 сэтгүүлч** яллагдагчаар татагдсан талаар ЦЕГ-аас ирүүлсэн албан бичигт дурдсан байна.

/Доорх мэдээллийг 2025.11.01-ний өдөр зохион байгуулагдсан Хэвлэл мэдээллийн эрх зүйн форумд хуульч Д.Оросоогийн тавьсан илтгэлээс авав./

Д/д	Он	Хэрэг бүртгэлийн хэргийн шийдвэрлэлт	Мөрдөн байцаалтын хэргийн шийдвэрлэлт							
		Нийт хэрэг	Нэгтгэгдсэн	Хэрэг бүртгэлийн хэргийг хаасан	Эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татсан	Нийт хэрэг	Хэрэгсэхгүй болгосон	Түдгэлзүүлсэн	Нэгтгэгдсэн	Шүүхэд шилжүүлсэн
1	2020	258	7	122	19	26	0	0	3	19
2	2021	388	5	227	25	44	10	0	7	22
3	2022	438	6	216	30	43	3	1	6	26
4	2023	622	9	286	47	64	1	1	9	40
5	2024 оны эхний хагас жил	554	2	197	23	47	1	0	8	26
6	Бүгд	2260	29	1048	144	224	15	2	33	133

Сэтгүүлч Н.Өнөрцэцэгт Эрүүгийн хуулийн таван зүйл ангиар холбогдуулан Сүхбаатар дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээс 2024 оны 7 дугаар сарын 19-ний өдөр 707 дугаар шийтгэх тогтоолоор дөрвөн жил есөн сарын хорих ял оногдуулсан. Давж заалдах шатны шүүхээс энэхүү хэргийг хэвээр үлдээж шийдвэрлэсэн юм. Харин Монгол Улсын

³⁵ “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэл, 2020.02.13, №07 /1109/ <http://parliament.mn/n/wzmy>

³⁶ Шүүхийн ил тод байдал төслийн хүрээнд Олон улсын эрх зүйн хөгжлийн байгууллагаас (IDLO) 2024 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдөр хийсэн сургалтын үеэр тус статистикийг танилцуулсан.

Ерөнхийлөгч олон улсын эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалах 2025.03.08-ны өдөр сэтгүүлч Н.Өнөрцэцэг болон нэр бүхий гурван эмэгтэйд уучлал хүссэн захидлыг үндэслэн уучлал үзүүлсэн тухай мэдээлсэн.

Эрүүгийн хуульд заасан гэмт хэргийн зохицуулалт ба бодит үйл баримт (факт) яв цав тохирсон үед тухайн зүйл, заалтыг хэрэглэх ёстой бөгөөд үүнийг хууль зүйн шинжлэх ухаанд “зүйлчлэх” гэдэг. Гэвч тухайн зүйл, заалтын зорилго, хамрах хүрээг бүхэлд нь хэрэглэхгүйгээр тусад нь салгаж сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтны үйл ажиллагаанд цензур тогтоох гэсэн оролдлого гарах болов. Мэдээлэл тараахтай холбоотой дараах гэмт хэрэг байна. Тухайлбал,

- 17.6 дугаар зүйл (Бусдын эд хөрөнгийг авахаар заналхийлэх)-ийн 1-т “Бусдыг эд хөрөнгө, эдийн, эдийн бус хөрөнгийн эрхээ шилжүүлэн өгөхийг шаардаж өөрт нь, түүний ойр дотны хүнд хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн бол” эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
- Эрүүгийн хуулийн 18.11 дүгээр зүйл (Хууль бусаар дампууруулах)-ийн 1-т “Дампууруулах ноцтой үндэслэл бий болоогүй байхад хүчээр, хууран мэхэлж, гарцаагүй байдалд оруулж дампууруулсан; хуулийн этгээдийн талаар хуурамч мэдээлэл тарааж, гүтгэж, зориуд өр төлбөрөө өгөхгүй байж дампуурахад хүргэсэн; төрийн албан хаагч төрөөс үзүүлэх ёстой үйлчилгээг хуулийн дагуу үзүүлээгүй, зохих ёсоор бүртгээгүй, тусгай зөвшөөрлийг үндэслэлгүйгээр цуцалсан, үндэслэлгүйгээр тусгай зөвшөөрөл олгохоос татгалзсан, үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг үндэслэлгүйгээр хугацаа хоцроож олгосны улмаас хуулийн этгээд дампуурсан бол” эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
- Эрүүгийн хуулийн 21.6 дугаар зүйл (Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчид хууль бусаар нөлөөлөх)-ийн 1-т “Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчийг хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааг эрхлэн явуулахтай холбогдуулан өөрт нь, ойр дотны хүнд нь хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн, эсхүл ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн, эсхүл ятгасан бол” эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.
- Эрүүгийн хуулийн 23.7 дугаар зүйл (Нийтийн албан тушаалтныг заналхийлэх)-ийн 1-т “Нийтийн албан тушаалтныг тодорхой шийдвэр гаргах, үйл ажиллагаа явуулах, шийдвэр гаргахгүй байх, үйл ажиллагаа явуулахгүй байхыг шаардаж өөрт нь, түүний ойр дотны хүнд хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн; эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн бол” эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

Хэвлэл Мэдээллийн Зөвлөлийн Ёс зүйн хороодын 2015 оны 04 дүгээр сарын 14-ний өдрийн нэгдсэн хуралдааны нэгдүгээр тогтоолын хавсралтаар баталсан “Хэвлэл мэдээллийн ёс зүйн зарчим”-ын 1.8-д “Буруутгагдсан, шүүмжлэгдсэн этгээдэд тайлбар өгөх боломж олгоно” гэж заасны дагуу сэтгүүлч мэргэжлийн дүрмээр хүлээсэн үүргээ биелүүлж нийтлэл, сурвалжилгад холбогдох этгээдээс энэ тухай хэлж, тайлбар авах гэсэн мэргэжлийн үйл ажиллагааг “эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн” гэж буруутгах эрсдэлтэй байна.

Түүнчлэн энд дурдсан “ноцтой хор уршиг”-ийн ойлголтыг ноцтой биш хор уршгийн асуудалд ч хамаатуулах эрсдэлтэй байна. Эрүүгийн хуулийн 2.5 дугаар зүйл (Гэмт хэргийн хохирол, хор уршиг)-ийн 3-т “Энэ хуульд заасан ‘ноцтой хохирол, хор уршиг’ гэж хохирогчийн амьдралын эх үүсвэр болсон эд хөрөнгийн эрхэд, эсхүл улс орон, хүн амын аюулгүй байдалд ач холбогдол бүхий эрхэд хохирол, хор уршиг учирсныг ойлгоно” гэж заасан. Тодруулбал, тухайн нийтлэл, мэдээлэлд дурдсан этгээдийн эрх, ашиг сонирхол хөндөгдсөнийг түүнд ноцтой хор уршиг учирсан гэж үзэхгүй.

2.2. Ноорог.мн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн найман ажилтныг хойшлуулшгүйгээр саатуулж, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг нь хураан авсан нь сэтгүүл зүйн мэргэжлийн үйл ажиллагаанд халдаж, хэвлэн нийтлэх эрх чөлөөг зөрчив.

2025 оны гуравдугаар сарын 17-18-нд шилжих шөнө Цагдаагийн байгууллагын Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх газраас прокурорын зөвшөөрөлгүйгээр хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулж Ноорог.мн сайтын нэр бүхий 8 ажилтныг саатуулж, тоног төхөөрөмж, ажлын хэрэгсэл, хувийн гар утсыг нь тэмдэглэл үйлдэхгүйгээр хураан авсан тохиолдол гарав.

Цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий алба тушаалтан буюу мөрдөгчөөс Эрүүгийн хуулийн 19.9.1 буюу “Үндэсний эв нэгдлийг бусниулах” гэх үндэслэлээр холбогдуулан шалгаж байгаа талаар өмгөөлөгч болон саатуулагдсан 8 иргэнд анх мэдээлэл өгсөн. Гэвч 2025 оны гуравдугаар сарын 18-ны 14:30 минутад Эрүүгийн цагдаагийн газрын Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх газрын дарга, цагдаагийн хурандаа С.Тайван “Эрүүгийн хуулийн 13.10, 13.11, 20.17 буюу хувь хүний нууцад халдах, хувь хүний нууцыг задруулах, мөн цахим мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах гэмт хэргээр шалгалтын ажиллагааг эхлүүлж, ажиллаж байна” гэх албан ёсны мэдэгдлийг хийсэн. Энэ нь ямар хэрэгт холбогдуулан шалгагдаж буйгаа мэдэх хүний Үндсэн хуулиар хамгаалагдсан эрхийг зөрчсөн тохиолдол болов. Үндсэндээ Эрүүгийн хууль дахь гэмт хэргийн зүйлчлэл нь сүүлийн өдрүүдэд 4 удаа өөрчлөгдсөн.

"Ноорог.мн"-ын редактор, үүсгэн байгуулагч О.Уламсайханы хэлж буйгаар тэднийг зөвхөн мэргэжлийн үйл ажиллагаа, тэр дундаа өөрсдийнх нь хийж буй баримтат кинотой холбоотойгоор баривчилсан хэмээн үзэж буй талаар мэдэгдсэн. Энэхүү баримтат кинонд Монгол Улсын 2024 оны УИХ-ын сонгуулийн компанит ажлын үеэр эгэл жирийн зургаан иргэнийг дагаж, улс төрийн намууд сонгогчдод хэрхэн нөлөөлөхийг оролддог талаар дэлгэн харуулсан байна. Харамсалтай нь, энэхүү баримтат кино нь олон нийтэд хүрч чадахгүй нөхцөл байдал үүсээд байгаа юм. Нөгөө талаас, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд О.Алтангэрэл “Ноорог.мн сайтын ажилтан болох нэг иргэний дансаар 9.3 тэрбум төгрөгийн цахим мөрийтэй тоглоомын гүйлгээ хийгдсэн” гэх мэдээллийг нийтэд зарласан үйлдэл нь улс төрийн нөлөө байгааг илүү бататгаж байгаа явдал юм.

ХЭҮК-ын комиссоос 2025.03.24-ний өдөр хийсэн мэдээлэлдээ энэхүү үйл ажиллагаа нь иргэдийн халдашгүй чөлөөтэй байх, мэдэх эрх, хэвлэн нийтлэх эрхүүдийг зөрчихийн зэрэгцээ Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийг ноцтой зөрчсөн талаар дүгнэлт гаргасан. Мөн УИХ-ын Хууль зүйн байнгын хорооны 2025.03.24-ний хуралдаанаар Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, цагдаагийн байгууллага, ХЭҮК-ын төлөөллүүд оролцож мэдээлэл өгсөн бөгөөд дээрх үйл ажиллагаа нь хүний эрхийн зөрчил болсон талаар УИХ-ын зарим гишүүдээс байр сууриа илэрхийлсэн. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, редакцын бие даасан байдалд халдаж Эрүүгийн хуулиар далайлган сүрдүүлэх, хуульд заасан үндэслэл шаардлагыг хангахгүйгээр “хойшлуулшгүй ажиллагаа” явуулсан тохиолдол болов.

Энэхүү үйл ажиллагаа нь цаашид Монголын хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэлд муу жишиг болон тогтох эрсдэлтэй гэж үзэж байгаа бөгөөд цаашид үргэлжлэх хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг илүү анхааралтай ажиглах нөхцөл байдлыг үүсгэв.

2.3. Иргэний хэргийн шүүхийн шийдвэрийн тойм

Тайлангийн хугацаанд буюу 2024 оны 5 дугаар сараас 2025 оны 4 дүгээр сарын байдлаар иргэний хэргийн анхан шатны шүүхээс гаргасан нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасантай холбоотой хүчин төгөлдөр 43 шийдвэр байна. Үүнээс хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нэр төр, алдар хүндэд халдсан гэх нэхэмжлэлийг шүүхээс хэрхэн шийдвэрлэсэн жишээг авч үзье.

- Нэхэмжлэгч А.Э нь хариуцагч Г.О-д холбогдуулан нэр төр сэргээлгэж, Дорнод аймгийн Ж телевиз, сайтаар тараасан худал мэдээллийг няцаахыг даалгах тухай нэхэмжлэлийг гаргаж, Нэхэмжлэгч шаардах эрхийн үндэслэлийг хариуцагч Г.О нь Дорнод аймгийн Ж телевизээр 2022 онд тус сумын Засаг даргаар ажиллаж байсан А.Э гэгч нь М ХХК-иас онц их хэмжээний буюу 100,000,000 төгрөгийг авч завшсан баримттай тул Авлигатай тэмцэх газарт өгч байна гэх мэдээлэл тарааж, Jaran.mn сайтаар тухайн мэдээ нь давхар шууд дамжуулагдсан, илт худал мэдээллийг олон нийтэд цацаж нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндэд халдсан тул Иргэний хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2 дахь хэсэгт зааснаар А.Э-гийн нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг сэргээж, гутаасан мэдээ, нийтлэлийг тараасан арга, хэлбэр, хэрэгслээр няцаалт хийлгэхээр шаардах эрхтэй гэжээ. Иргэний хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2, 497 дугаар зүйлийн 497.1, 511 дүгээр зүйлийн 511.1 дэх хэсэгт заасныг баримтлан Дорнод аймгийн Ж телевиз /Ж сайт/-аар 2022 онд тараасан Сумын засаг дарга асан А.Э нь Засаг даргаар ажиллаж байхдаа М ХХК-иас 100,000,000 төгрөгийг сумын ахмадын холбооны дарга Данжин гэдэг хүний дансаар дамжуулан санхүүжилтийг авсан...Энэ хүмүүс хувийнхаа дансаар авч байгаа нь ашиг сонирхол албан тушаалаа урвуулан ашигласан гэмт хэрэг гэж үзэж байна гэх мэдээнд нэхэмжлэгч А.Э-гийн нэр төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүнд гутаагдсаныг сэргээж, уг мэдээг тараасан хэлбэр, хэрэгсэл, эсхүл өөр хэлбэр, хэрэгслээр залруулга хийхийг хариуцагч Г.О-д даалгаж нэхэмжлэлийн шаардлагыг бүхэлд нь хангаж шийдвэрлэсэн³⁷.

³⁷ Сүхбаатар дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн 2024.06.05-ны өдрийн 02255 дугаартай шийдвэр https://shuukh.mn/single_case/146605?daterange=2024-04-01%20-%202025-04-30&id=1&court_cat=1&bb=1

СЭТГҮҮЛЧДИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН СУДАЛГААНЫ ДҮН-2025

Глоб Интернэшнл төв нь 2021 оноос жил бүрийн Дэлхийн хэвлэлийн эрх чөлөөний өдрийг угтан “Сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлын судалгаа”-г хийж байгаа бөгөөд 2024-2025 оны судалгааны үр дүнг танилцуулж байна.

Судалгааны зорилго:

Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнуудад тулгарсан мэргэжлийн эрхийн зөрчлүүдийг илрүүлэх, бүртгэх, нөлөөлж буй хүчин зүйлийг тодруулан цаашид авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай арга хэмжээг тодорхойлох зорилгоор судалгаа хийв.

Хамрах хугацаа:

2025.01.01-2025.04.20

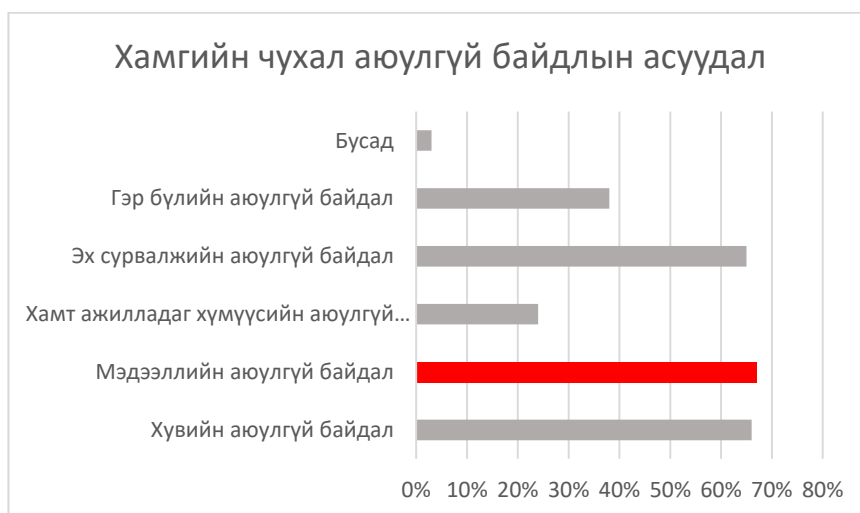
Судалгааны хамрах хүрээ:

Улаанбаатар хотын болон орон нутгийн телевиз, сонин, сэтгүүл, радио, фм, цахим хуудасны нийт 387 сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн ажилтан хамрагдсанаас оролцогчдын 97 хувь нь Улаанбаатар хотын төлөөлөл, 3 хувь нь орон нутгийн төлөөлөл байна. Хүйсийн хувьд ангилан үзвэл судалгаанд хамрагдсан сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнуудын 68 хувь нь эмэгтэй, 32 хувь нь эрэгтэйчүүд байв.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮНГЭЭС...

Хамгийн чухал аюулгүй байдлын асуудал

Хэвлэл мэдээллийн салбарт ажилладаг хүмүүсийн хувьд хамгийн чухал аюулгүй байдлын асуудал юу вэ? гэсэн асуултад нэгдүгээрт “Мэдээллийн аюулгүй байдал” гэж нийт оролцогчдын 67 хувь нь хариулсан бол “Эх сурвалжийн аюулгүй байдал” гэж 65 хувь, “Хувийн аюулгүй байдал” чухал гэж ойролцоо буюу 66 хувь нь хариулсан байна.

Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн салбарын ажилтнуудад тулгардаг асуудлууд

Сэтгүүлч хэвлэл мэдээллийн салбарын ажилтнуудад хамгийн их тулгардаг асуудлын нэгдүгээрт “мэдээлэл өгөхөөс үндэслэлгүйгээр татгалздаг” гэж 58 хувь нь хариулжээ. Харин “шүүх, цагдаа, прокуророос дуудах” гэж 27 хувь, “мэдээлэл хулгайлах” гэж 19 хувь нь тус бүр хариулжээ.

№	Асуудлууд	Эзлэх хувь
1	Мэдээлэл өгөхөөс үндэслэлгүйгээр татгалзах	58%
2	Шүүх, цагдаа, прокуророос дуудах	27%
3	Мэдээлэл хүлгайлах	19%
4	Утасны яриа чагнах, бичлэг хийх	14%
5	Техник технологид халдах /вирус тараах/	14%
6	Имэйл болон утасны мессэжээр заналхийлэх	14%
7	Биечлэн заналхийлэх	13%
8	Хувийн онлайн орон зайд халдаж, мөрдлөг хийх, хакдах	12%
9	Цахим шууданд халдах	10%
10	Хууль бусаар баривчлах	9%
11	Ажлын онлайн орон зайд халдаж, мөрдлөг хийх, хакдах	9%
12	Бусад	9%
13	Нэгжлэг, үзлэг хийх	7%
14	Биетээр халдах	6%
15	Найз нөхөд, гэр бүл, хамтран ажиллагсдыг заналхийлэх	4%

Эрх зөрчигч субъектүүд

Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн салбарын ажилтнуудын эрх ашгийг ямар субъект хамгийн их зөрчдөг вэ? гэсэн асуултад 387 хүний 224 нь “эрх мэдэл бүхий албан тушаалтнууд” гэж хариулсан нь 58 хувийг эзэлж байна.

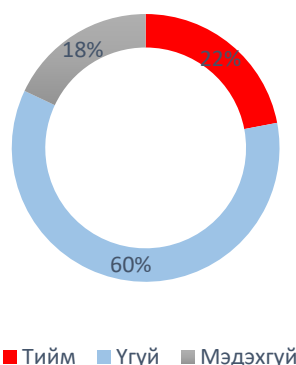

Эрх зөрчигдсөн байдал

2024-2025 оны 4 сарын 20-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд “Ажил үүргээ гүйцэтгэх явцад эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн” гэж судалгаанд оролцогчдын 22 хувь нь “тийм” гэж хариулсан бол эрх нь зөрчигдсөн эсэхээ тодорхойлж “мэдэхгүй” гэж 18 хувь нь хариулжээ. Энэ нь хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилчид, сэтгүүлчид хууль эрх зүйн болон хүний эрхийн мэдлэггүйн улмаас эрхээ зөрчүүлэх тохиолдол цөөнгүй гарч буйн илрэл юм.

Т

Таны эрх зөрчигдсөн үү?

Таны ямар эрх зөрчигдсөн бэ?

Ямар эрх зөрчигдсөн гэсэн асуултад “Үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө” зөрчигдсөн гэж 62 хувь, “Мэдээлэл авах, боловсруулах эрх” гэж 48 хувь нь, хэвлэн нийтлэх эрх гэж 42 хувь нь тус тус хариулсан байна.

Таны ямар эрх зөрчигдсөн бэ?

Таны эрх хэзээ зөрчигдсөн бэ?

2024-2025 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдрийн байдлаар эрх нь зөрчигдсөн гэж хариулсан сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнуудын 64 хувь нь 2024 онд, үлдсэн 36 хувь нь 2025 онд зөрчигдсөн гэж хариулсан байна.

Сэтгэл зүйн дарамт, хохирол амсдаг эсэх

Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнуудын 85 хувь нь сэтгэл зүйн дарамтад ямар нэгэн байдлаар ордог гэж хариулжээ. Харин сэтгэл санааны дарамтад хэр давтамжтай ордог вэ? гэсэн асуултад “байнга” гэж 6 хувь нь, “ихэвчлэн” гэж 15 хувь нь хариулсан бол “заримдаа” гэж 45 хувь нь харилснаас үзэхэд хийж буй ажил үүрэгтэйгээ холбоотойгоор сэтгэл санааны дарамтад орох тохиолдол элбэг байна.

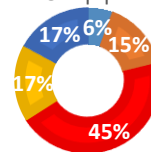
СЭТГҮҮЛЧИД ЭРХЭЛЖ БУЙ АЖИЛ ҮҮРЭГТЭЙГЭЭ ХОЛБООТОЙГООР СЭТГЭЛ САНААНЫ ДАРАМТ, ХОХИРОЛ АМСДАГ УУ?

■ Тийм ■ Үгүй

СЭТГЭЛ САНААНЫ ДАРАМТАД ХЭР ИХ ОРДОГ ВЭ?

■ Байнга ■ Ихэвчлэн ■ Заримдаа
■ Хааяа нэг ■ Огт үгүй

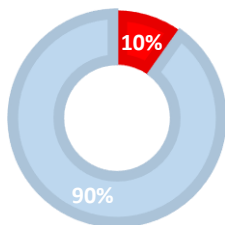
Ажлын техник хэрэгсэл, эд хогшилд халдсан эсэх

Судалгаанд оролцогчдын 10 хувь нь ажлын техник хэрэгсэл, эд хогшилд халдсан гэж хариулснаас 1-2 удаа халдсан гэж 71 хувь нь, 3-4 удаа гэж 29 хувь нь хариулав.

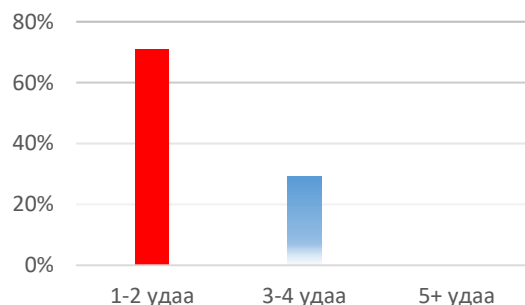
ТА АЖЛЫН ТЕХНИК ХЭРЭГСЭЛ ЭД ХОГШЛОО ХУРААЛГАЖ, ЭВДҮҮЛЖ БАЙСАН УУ?

■ Тийм

■ Үгүй

ТЕХНИК ХЭРЭГСЭЛ, ЭД ХОГШИЛ ХУРААЛГАХ ЭСВЭЛ ЭВДҮҮЛСЭН ДАВТАМЖ

“Сүүлийн 12 сарын хугацаанд сэтгүүлч нарт дараах асуудлууд тохиолдсон уу?” гэсэн асуултад судалгаанд хамрагдсан сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнууд дараах байдлаар хариулав.

Сүүлийн 12 сарын хугацаанд сэтгүүлчдэд дараах асуудлууд тохиолдсон уу?

Сэтгүүлчдийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ

Сэтгүүлч, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын ажилтнуудад тулгарч буй дээрх асуудлуудыг бууруулахын тулд авч хэрэгжүүлэх хамгийн чухал арга хэмжээ бол эрх зүйн орчныг сайжруулах гэж нийт оролцогчдын 74 хувь нь хариулав.

